

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Bakalárska práca

Elena Vančišinová

**Varianty foném /d/ a /g/ v španielčine a ich výslovnosť českými
a slovenskými hovoriacimi**

Variants of the phonemes /d/ and /g/ in Spanish and their
pronunciation by Czech and Slovak speakers

Pod'akovanie

Na tomto mieste by som sa chcela poďakovať vedúcemu práce prof. PhDr. Petrovi Čermákovi, Ph.D., za jeho cenné pripomienky, podporu a čas, ktorý mi venoval. Rada by som sa tiež poďakovala doc. Mgr. Radkovi Skarnitzlovi, Ph.D., za pomoc a ochotu pri zhotovovaní nahrávok a obsluhu nahrávacieho štúdia. V neposlednom rade patrí veľká vďaka mojim blízkym za ich nesmiernu podporu počas celého štúdia.

Prehlásenie

Prehlasujem, že som bakalársku prácu vypracovala samostatne, že som riadne citovala všetky použité pramene a literatúru a že práca nebola využitá v rámci iného vysokoškolského štúdia či k získaniu iného alebo rovnakého titulu.

V Prahe dňa 12. mája 2023

Elena Vančišinová

Abstrakt

Táto práca sa zaoberá osvojovaním výslovnosti španielskych foném /d/ a /g/ českými a slovenskými hovoriacimi. Teoretická časť obsahuje základnú charakteristiku skúmaných foném v kontraste s češtinou a slovenčinou a popisuje proces osvojovania cudzieho jazyka z fonologického hľadiska. V praktickej časti sa venujeme akustickej analýze cieľových konsonantov v rôznych kontextoch pomocou programu Praat. Na dvanástich nahrávkach študentov vyhodnocujeme výskyt jednotlivých variantov a porovnávame ich s výslovnosťou rodených hovoriacich. Výsledky potvrdzujú, že transfer fonologických poznatkov L1 zohráva dôležitú úlohu pri osvojení si španielskych hlások L2. Študenti majú zväčša problém realizovať skúmané hlásky aproximantne a používať dentálnu výslovnosť pri hláske /d/. Výskum zároveň prináša informácie o tom, ktoré faktory majú najväčší vplyv na správne osvojenie hlások.

Kľúčové slová

španielčina, čeština, slovenčina, fonetika, osvojovanie jazyka, Praat, výslovnosť

Abstract

The present bachelor thesis studies the acquisition of Spanish phonemes /d/ and /g/ pronounced by Czech and Slovak speakers. The theoretical section contains a general description of the phonemes in contrast with the Czech and Slovak languages and describes the process of second language acquisition from a phonological point of view. The practical section deals with the acoustic analysis of target consonants in different contexts by using the Praat program. We evaluate the occurrence of each variant on twelve recordings of students and compare them with the pronunciation of native speakers. The results confirm that the transfer of L1 phonological knowledge plays an important role in the acquisition of L2 Spanish phones. Students mostly experience difficulties to spirantize the studied phonemes and to use a dental pronunciation of the /d/. The research also provides evidence about the factors which have the greatest influence on the correct acquisition of the consonants.

Key words

Spanish, Czech, Slovak, phonetics, language acquisition, Praat, pronunciation

Obsah

Úvod	8
I. Teoretická časť	9
1 Charakteristika španielskych spoluhlások /d/ a /g/	9
1.1 Delenie podľa spôsobu artikulácie.....	9
1.1.1 Okluzívy	10
1.1.2 Aproximanty	11
1.2 Delenie podľa činnosti hlasiviek.....	12
1.3 Delenie podľa funkcie mäkkého podnebia	12
2 Fonéma /d/.....	13
2.1 Miesto artikulácie	13
2.2 Distribúcia.....	13
2.3 Pozičné zvláštnosti.....	13
2.4 Charakteristika fonémy /d/ v češtine a slovenčine.....	15
3 Fonéma /g/.....	16
3.1 Miesto artikulácie	16
3.2 Distribúcia.....	16
3.3 Pozičné zvláštnosti.....	16
3.4 Charakteristika fonémy /g/ v češtine a slovenčine.....	17
4 Osvojovanie cudzieho jazyka	18
4.1 Kompetencia a performancia	18
4.2 Kritické obdobie	19
4.3 Medzijazyk (<i>Interlanguage</i>)	19
5 Teórie osvojovania cudzieho jazyka	21
5.1 Kontrastívna analýza.....	21
5.1.1 Jazykový transfer.....	21
5.2 Nativistické teórie	23

5.2.1	Univerzálna gramatika.....	23
II. Praktická časť.....		25
6	Popis metódy.....	25
6.1	Ciele práce a výskumné otázky	25
6.2	Materiál.....	25
6.3	Výber referentov	26
6.3.1	Kontrolná skupina	27
6.4	Spracovanie dát.....	27
7	Výsledky analýzy.....	30
7.1	Fonéma /d/	30
7.1.1	Na začiatku vety po absolútnej pauze.....	31
7.1.2	Po nazále /n/ vnútri slova	31
7.1.3	Po laterále /l/ vnútri slova.....	31
7.1.4	/nd/ na šve slov	32
7.1.5	/ld/ na šve slov	32
7.1.6	Vnútri slova medzi vokálmi	32
7.1.7	Vnútri slova po spoluhláske r, s	34
7.1.8	V tautosylabickej skupine s konsonantom.....	34
7.1.9	V heterosylabickej skupine s konsonantom.....	35
7.1.10	Koniec slova	36
7.1.11	Na šve slov	39
7.2	Fonéma /g/	40
7.2.1	Na začiatku vety po absolútnej pauze.....	40
7.2.2	Po nazále /n/ vnútri slova	40
7.2.3	/nd/ na šve slov	42
7.2.4	Vnútri slova medzi vokálmi	42
7.2.5	Vnútri slova po konsonante	43
7.2.6	Vnútri slova pred konsonantom.....	44

7.2.7	Na šve slov	44
7.3	Diskusia	45
8	Záver a zodpovedanie výskumných otázok	46
	Resumé.....	48
	Resumen	49
	Bibliografia.....	51
	Prílohy	54

Úvod

Táto práca skúma vybrané španielske fonémy /d/ a /g/ a ich osvojovanie českými a slovenskými rodenými hovoriacimi, ktorí študujú španielčinu. Tieto dve fonémy predstavujú pre študentov španielčiny ako cudzieho jazyka problém, pretože hlásky majú odlišnú realizáciu ako v ich materinskom jazyku. Cieľom tejto práce je zmapovať výslovnosť skúmaných hlások na nahrávkach českých a slovenských študentov a zároveň zistiť, ktoré faktory vplývajú na schopnosť osvojiť si ich správnu realizáciu.

V teoretickej časti predstavíme španielske fonémy /d/ a /g/ z artikulačného, akustického a distribučného hľadiska a uvedieme pozičné zvláštnosti, ku ktorým dochádza v rôznych častiach hispánskeho sveta. Následne skúmané hlásky porovnáme s ich náprotivkami v českom a slovenskom jazyku. Teoretické poznatky o fonetike súčasnej španielčiny vychádzajú predovšetkým z príručiek *Nueva gramática de la lengua española. Fonética y fonología* (Real Academia Española, 2011) a *Fonetika a fonologie současné španělštiny* (Čermák, 2015).

V ďalšej kapitole opíšeme, ako prebieha proces osvojovania cudzieho jazyka a okomentujeme niektoré problematické javy, ktoré môžu učiacim sa spôsobovať ťažkosti. Zameriame sa na oblasť fonologického osvojovania jazyka, ktorému doterajšie lingvistické výskumy nevenovali príliš veľkú pozornosť. Napokon predstavíme dve teórie, ktoré zožali najväčší úspech na poli tejto disciplíny.

Praktická časť pozostáva z akustickej analýzy nahrávok českých a slovenských študentov v programe Praat. Na základe teoretických východísk vymedzíme ciele výskumu a sformulujeme výskumné otázky. Popíšeme použitú metódu a objasníme spôsob, akým prebiehal výber referentov a ich rozdelenie do skupín. V analýze sa budeme venovať fonetickej realizácii cieľových konsonantov /d/ a /g/ a pozornosť upriamime na ich spôsob a miesto artikulácie. Výslovnosť jednotlivých hlások budeme sledovať celkovo v osemnástich rozličných kontextoch.

Podľa získaných dát vyhodnotíme, akú úlohu zohráva postavenie hlásky v slove a ku ktorým výslovnostným variantom dochádza u hovoriacich najčastejšie. Zároveň budeme skúmať, či v závislosti od úrovne jazyka môžeme očakávať posun a zlepšenie vo vyslovovaní hlások. Na záver zhrnieme výsledky analýzy, zodpovieme výskumné otázky a navrhujeme odporúčania pre pedagogickú prax.

I. Teoretická časť

1 Charakteristika španielskych spoluhlások /d/ a /g/

Spoluhlásky sú zvuky reči, pri ktorých artikulácii dochádza ku kontaktu alebo priblíženiu artikulačných orgánov a výdychový prúd pritom naráža na prekážku (Real Academia Española [RAE], 2011, s. 115). Pri jej prekonávaní vzniká charakteristický trecí šum. Jednotlivé spoluhlásky sa od seba odlišujú podľa toho, na akom mieste sa prekážka vytvára, akú má podobu a ktoré artikulačné orgány sú účastné.

Prekážka v ceste výdychovému prúdu nadobúda tri stupne: oklúzia, úžina a aproximácia (priblíženie). Môže byť vytvorená úplným záverom artikulačných orgánov, vtedy hovoríme o spoluhláskach záverových (*consonantes oclusivas*), alebo čiastočná, pri ktorej dochádza k zúženiu cesty výdychového prúdu a vzniká úžina (*consonantes constrictivas*). Táto úžina môže mať rôznu šírku; pri niektorých konsonantoch je tak široká, že sa približuje k voľnému priechodu, teda k samohláskam (Čermák, 2015, s. 42).

Konsonanty sa rozdeľujú do dvoch skupín na obštruenty a sonory. Pri výslovnosti obštruentov (*las consonantes obstruyentes*), resp. hlások šumových, dochádza k vytvoreniu záveru alebo úžiny a zvuková vlna je neperiodická; pri znelých spoluhláskach je navyše prítomná periodická energia, ktorá označuje kmitanie hlasiviek. Zo španielskych spoluhlások sem patria nami skúmané prvky /d/ a /g/. Sonory (*las sonantes*) majú tónový charakter, hlasivky kmitajú a výdychový prúd vychádza bez trenia alebo iných zvukových turbulencií (RAE, 2011, s. 115).

Z artikulačného hľadiska sa spoluhlásky klasifikujú podľa nasledujúcich charakteristík: spôsob artikulácie, miesto artikulácie, činnosť hlasiviek a funkcia mäkkého podnebia. Pre našu bakalársku prácu je relevantné najmä delenie na základe spôsobu a miesta artikulácie, z ktorých vyplývajú odlišnosti medzi španielskymi a slovenskými spoluhláskami [d] a [g].

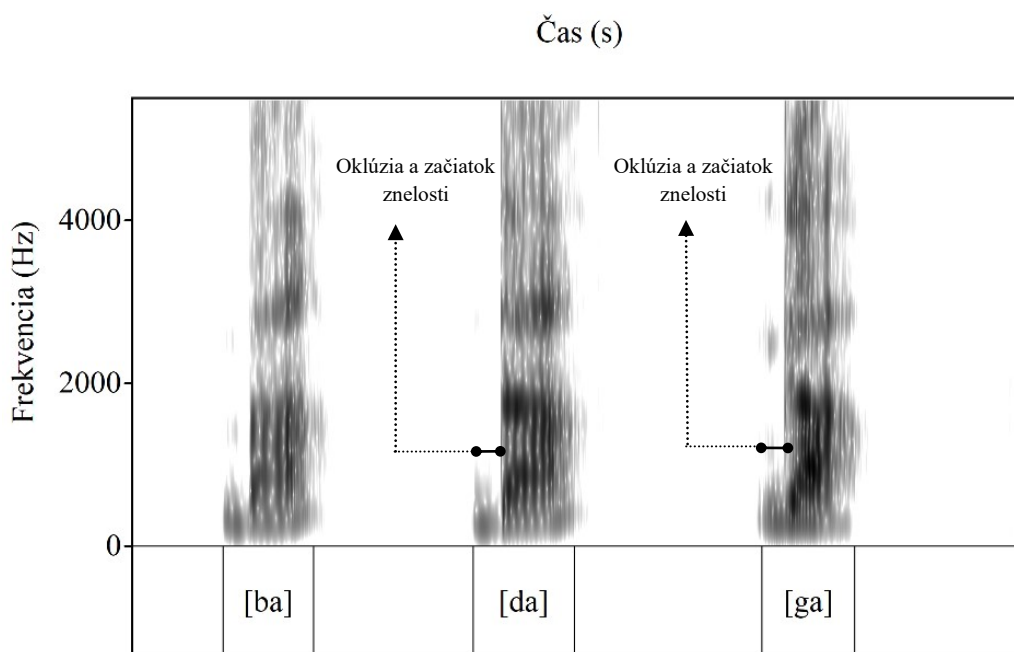
1.1 Delenie podľa spôsobu artikulácie

Pri klasifikácii spoluhlások podľa spôsobu artikulácie zdieľajú fonémy /d/ a /g/ rovnaké vlastnosti v produkcii zvuku, ktorý sa môže tvoriť okluzívne alebo aproximantne. V tejto kapitole sa budeme venovať spoločnému popisu španielskych spoluhlások /d/ a /g/ na základe dvojakeho artikulačného a akustického hľadiska.

1.1.1 Okluzívy

Tieto konsonanty sú charakteristické tým, že artikulačné orgány vytvoria na určitom mieste prekážku, čo spôsobí úplné prerušenie cesty výdychovému prúdu. Vzduch zostáva určitý čas stlačený v ústnej dutine, po uvoľnení artikulačných orgánov prudko vyrazí a dochádza k výbuchu, resp. explózii. Tieto spoluhlásky nesú názov podľa spomínaného záveru (špan. *consonantes oclusivas*) alebo výbuchu (*consonantes explosivas*). Nemožno ich predlžovať, preto ich vzhľadom na krátky moment trvania explózie zaraďujeme medzi spoluhlásky okamžité (*momentáneas*) (Čermák, 2015, s. 54-55).

Explozívny sú obštruenty, ktorých realizácia pozostáva z dvoch fáz: záver a explózia. Počas záverovej fázy je vokálny trakt úplne uzavretý, takže sa pred prekážkou hromadí vzduch a stúpa tlak. V explozívnej fáze sa prekážka uvoľní a vzniká krátky turbulentný šum (Machač & Skarnitzl, 2009, s. 27). Znelé okluzívy sa vyznačujú tým, že v ich spektrograme chýbajú energetické zóny, no v dolnej časti spektra sa nachádza znelostný stĺpec, ktorý vzniká kmitaním hlasiviek (Quilis, 1988, s. 192). Tento jav možno vidieť na Obrázku 1, ktorý znázorňuje spektrogramy slabíčných sekvencií *ba* [ba], *da* [da] a *ga* [ga].

Obrázok 1 Spektrogramy slabíčných sekvencií *ba*, *da* a *ga*

Z akustického hľadiska sa okluzívy zásadne odlišujú od ostatných spoluhlások pre tieto tri charakteristiky: a) úplné prerušenie emisie zvuku v záverovej fáze b) explózia, ktorá sa prejavuje v podobe krátkej a intenzívnej koncentrácie energie c) rýchlosť prechodov formantov susedných samohlások, s ktorými spoluhláska tvorí slabiku (Quilis, 1999, s. 206).

Jednotlivé explozívny sa obvykle medzi sebou líšia trvaním explózie, rozdielmi v distribúcii energie v explozívnej fáze a najmä správaním formantov pri prechode k susedným vokálom. Okluzívna fáza vo všeobecnosti trvá dlhšie pri znelých spoluhláskach ako pri neznelých. Pri vzniku foném /d/ a /g/ sa nahromadená energia uvoľňuje kmitaním hlasiviek, artikulačné napätie je preto vyššie (RAE, 2011, s. 129-130).

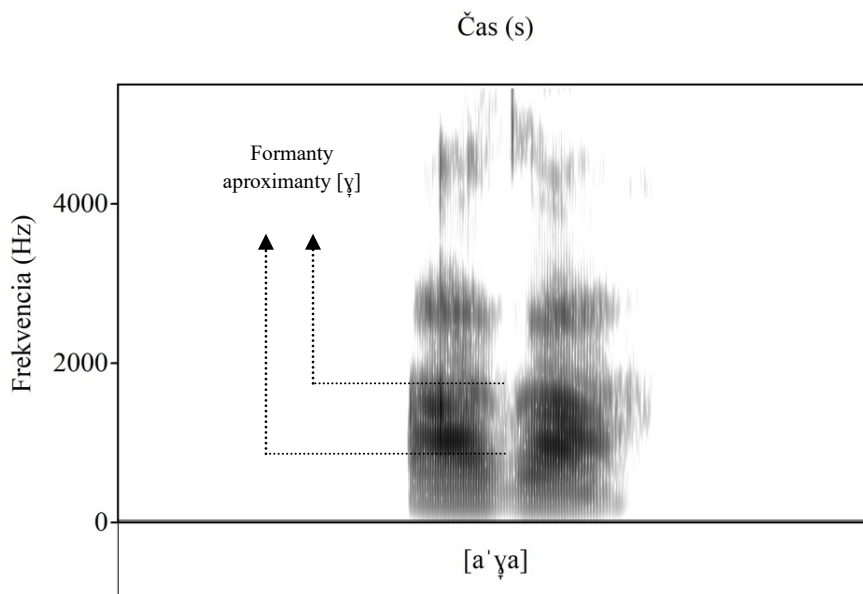
1.1.2 Aproximanty

Znelé segmenty /d/ a /g/ majú v španielskom fonologickom systéme jednu zvláštnosť: vedľa okluzívneho variantu stoja ich náprotivky [ð], [ɣ] vyslovené s oveľa nižšou artikulačnou energiou, ktoré sa nazývajú aproximanty (RAE, 2011, s. 122). Patria medzi spoluhlásky trvajúce (*continuas*), ktoré sa vyznačujú tým, že na rozdiel od okluzívnych alofón nedochádza k žiadnemu momentu explózie a môžeme ich predlžovať.

Artikulácia aproximant sa podobá artikulácii frikatív. Pri vyslovení frikatívnych spoluhlások vzduch vychádza z pľúc so značnou silou, ktorá spôsobuje trenie a šum. Naopak, pri artikulácii aproximantných hlások je kanál širší ako frikatívna úžina a energia, s ktorou výdychový prúd prechádza, je nižšia, preto nevzniká trecí šum (RAE, 2011, s. 123-126). Práve tieto podobnosti v artikulácii vysvetľujú fakt, že v minulosti boli hlásky [ð] a [ɣ] zaraďované medzi úžinové frikatívy (Quilis, 1999). Dnes jednoznačne hovoríme o aproximantách ako o samostatnej skupine, hoci v mnohých tradičných španielskych príručkách sa toto označenie vôbec neuvádza.

Z akustického hľadiska majú aproximantné hlásky niektoré špecifické vlastnosti, ktorými sa odlišujú od ostatných spoluhlások. Pri výslovnosti aproximanty sa artikulačné orgány k sebe priblížia, ale nedochádza ku kontaktu s prekážkou, čo umožňuje priechod vzduchu. V spektrograme vykazujú charakteristiky, ktoré sa svojou konfiguráciou približujú vokálom (RAE, 2011, s. 133).

Quilis (1988, s. 221) zaraďuje prvky [ð] a [ɣ] do samostatnej kategórie nízkorezonančných frikatív, ktoré sa vyznačujú prevahou rezonancie v dolnej časti spektra. Keď sa aproximanty vyskytujú v intervokalickej pozícii, je celkom bežné, že ich trvanie je veľmi krátke a v spektre sa objavujú len ako malé poklesy intenzity medzi samohláskami (Obrázok 2).

Obrázok 2 Spektrogram sekvencie [a'ɣa] zobrazujúci formantovú štruktúru aproximantnej spoluhlásky medzi dvoma vokálmi

1.2 Delenie podľa činnosti hlasiviek

V stručnosti uvádzame ďalšie delenie podľa ktorého sa skúmané fonémy môžu klasifikovať: v závislosti od toho, či hlasivky kmitajú alebo nie, sa hlásky delia na znelé a neznelé.

Fonémy /d/ a /g/ zaradujeme medzi spoluhlásky znelé. Hlasivky kmitajú, čím vzniká periodický zvuk. Prítomnosť znej spoluhlásky znázorňuje znelostný stĺpec v spodnej časti akustického spektra (Čermák, 2015, s. 63). Rozdiel medzi znelými a neznelými spoluhláskami však spočíva nielen v kmitaní hlasiviek, ale aj v sile, resp. energii, s akou boli vyslovené. Keď artikulujeme znelú spoluhlásku, časť artikulačnej energie smeruje do hrtana, aby sa hlasivky rozkmitali, zvyšná časť sa využíva na samotnú artikuláciu (Quilis, 1999, s. 66-67).

1.3 Delenie podľa funkcie mäkkého podnebia

Podľa funkcie mäkkého podnebia delíme hlásky na ústne (*bucales, orales*) a nosové (*nasales*). Medzi ústne hlásky patria skúmané fonémy /d/ a /g/ a vznikajú vtedy, keď je mäkké podnebie zdvihnuté k hltanovej stene a vzduch vychádza len cez ústnu dutinu (Quilis, 1999, s. 69-70). Nosná dutina je uzavretá, preto v nej nemôžu vznikáť rezonancie.

2 Fonéma /d/

2.1 Miesto artikulácie

Okluzívna spoluhláska [d] sa v španielčine tvorí dentálne. Artikulačným orgánom je jazyk, konkrétne jeho špička, ktorá sa opiera o vnútornú stranu horných rezákov a vytvára s nimi úplný záver. Strany jazyka uzatvárajú bočný priechod vydychovaného vzduchu (Navarro Tomás, 2004, s. 96-97).

Pri artikulácii aproximantnej spoluhlásky [ð] sa špička jazyka jemne opiera o vnútornú stranu horných rezákov bez toho, aby úplne uzavrela cestu výdychovému prúdu. Pohyb jazyka je pri kontakte so zubami rýchly a krátky, svalové napätie je slabé (Navarro Tomás, 2004, s. 99). Dentálna aproximanta sa tvorí na mieste, ktoré sa nachádza blízko k interdentálnemu [θ]. Rozdiel vo výslovnosti týchto spoluhlások je v tom, že pri artikulácii [ð] je jazyk menej zasunutý medzi zuby než pri [θ], zvuk aproximanty je uvoľnenejší a kratší. V niektorých manuáloch pre cudzincov sa nesprávne uvádza, že zvuk španielskeho [ð] zodpovedá anglickému *th*, napr. v slove *this* (Čermák, 2015, s. 106-107).

2.2 Distribúcia

Alofóny segmentov /d/ a /g/ sa vyskytujú v komplementárnej distribúcii a ich prítomnosť je predvídateľná podľa určitých pravidiel. V španielčine má fonéma /d/ dva typy alofón: záverová alofóna [d] sa tvorí po pauze, na začiatku taktu (*dime*); keď jej predchádza nosová spoluhláska /n/ (*hondo*) a tiež po laterále /l/ (*toldo*). Vo všetkých ostatných kontextoch sa vyslovuje aproximantne (Quilis, 1999, s. 255).

2.3 Pozičné zvláštnosti

Osobitnú pozornosť budeme venovať pozičným variantom aproximanty [ð], ktorej výslovnosť vedie k rôznym možnostiam v závislosti od okolitých hláskových segmentov.

1) Aproximanta v prídavných zakončených na *-ado* býva veľmi povolená, napr. *pensado* [pensa^ðo]. V hovorovej reči a mnohých dialektoch dochádza k úplnému vypusteniu konsonantu, v kultivovanom jazyku sa však odporúča vyslovovať [ð] aspoň povolene. Existuje množstvo variácií výslovnosti tejto hlásky. Navarro Tomás (2004, s. 102) uvádza rozlíšenie jednotlivých variantov podľa typu registra:

Príklady	Kultivovaný štýl	Štandardný štýl	Hovorový štýl	Vulgárny štýl	Rustikálny štýl
<i>soldado</i>	soɫˈdaðo	soɫˈda ^o	soɫˈdao	soɫˈdao	soɫˈdaɯ
<i>abogado</i>	aβoˈɣaðo	aβoˈɣa ^o	aβoˈɣao	aβoˈɣao	aβoˈɣaɯ

Tabuľka 1 Výslovnostné varianty hlásky [ð] podľa jazykového štýlu

Elízia intervokalickeho [ð] je bežná v hovorovej alebo vulgárnej reči v mnohých oblastiach hispánskeho sveta. Tento fenomén je veľmi rozšírený najmä v južnej časti Pyrenejského polostrova, na Kanárskych ostrovoch a v mnohých oblastiach Hispánskej Ameriky. Pri tomto jave zohráva dôležitú rolu lexikálna frekvencia a na rozdiel od participia *-ado*, vynechanie aproximanty vo femeninách *-ida*, *-ada* norma neodporúča (RAE, 2011, s. 146).

Nevyslovenie aproximantného [ð] môže spôsobiť ďalšie zmeny v rámci slova. Ak sa vedľa seba stretnú dve rovnaké hlásky, dochádza k syneréze, napr. *entrada* [enˈtra]. V jazykovom registri príznačnom pre vidiek dochádza okrem vypustenia aproximanty aj k uzavretiu koncového vokálu do takej miery, že sa vyslovuje takmer ako *ɯ*, napr. *soldado* [soɫˈdaɯ] (Navarro Tomás, 2004, s. 102).

2) Konsonant /d/ sa v koncovej pozícii vyslovuje obzvlášť slabo a uvoľnene. Vo vulgárnej výslovnosti sa koncové [ð] vo väčšine Španielska potláča, no toto použitie je rozšírené aj v skupine vzdelaných ľudí, a to najmä pred pauzou: *pared* [paˈre], *verdad* [berˈða], *juventud* [xuβeɲˈtu]. Situácia sa však mení v množnom čísle a elízia /d/ je pri realizáciách *paredes* [paˈres] či *verdades* [berˈðas] z normatívneho hľadiska neprípustná (RAE, 2011, s. 157).

Na druhej strane, v slovách s prízvukom na predposlednej slabike (*huésped*, *césped*) a v tvaroch rozkazovacieho spôsobu 2. osoby plurálu (*hablad*, *traed*) vzdelaní hovoriaci vždy vyslovujú koncové -d, hoci uvoľnene. V ľudovej reči je v imperatívne bežne počuť oslabené [r], vďaka čomu sa tieto tvary vyslovujú rovnako ako ich infinitívy [toˈmaɾ, traˈer, beˈniɾ]. V oblasti Leónu, Madridu a na severe Kastílie sa [ð] môže vysloviť interdentalne, napr. v slove *Madrid* [maˈðriθ] (Navarro Tomás, 2004, s. 103).

3) V implozívnej pozícii sa okrem aproximantných realizácií objavujú aj ďalšie výslovnostné varianty. Za regionálny alebo vulgárny jav sa považuje nahradenie /d/ hláskou [θ], ktorý často nastáva v oblasti Salamanky a Valladolidu, napr. *admitir* [aθmiˈtiɾ]. Podľa kontextu môže dochádzať k procesu oslabovania [a^omiˈtiɾ], hyperkorektnosti [atmiˈtiɾ] a vo veľmi neformálnom štýle aj k vypusteniu hlásky [amiˈtiɾ] (RAE, 2011, s. 156-157).

2.4 Charakteristika fonémy /d/ v češtine a slovenčine

Ak sa zameriame na spôsob artikulácie fonémy /d/ v češtine a slovenčine, v konsonantickom systéme týchto jazykov existuje len okluzívny variant a vždy sa vytvára záver. Tieto jazyky teda na rozdiel od španielčiny nepoznajú aproximantné alofóny.

Fonéma /d/ patrí v češtine medzi hlásky predodňasnové (prealveolárne). Záver sa tvorí dotykom jazyka o alveolárne výbežky pozdĺž horných zubov (Palková, 1994, s. 224). Pri porovnaní na základe miesta artikulácie tak nachádzame medzi španielskym a českým konsonantickým systémom ďalší významný rozdiel: výslovnosť hlásky [d] je v porovnaní so španielčinou posunutá viac dozadu (Králová, 1998, s. 20).

Aj v slovenskom jazyku je fonéma /d/ hláskou alveolárnou. Artikulačné úsilie jazyka zreteľne smeruje na predné d'asno, avšak v slovenčine môže zasahovať až na zadné steny horných rezákov. Pri výslovnosti [d] je dotyk jazyka o zuby zriedkavý, preto nie je správne pokladať túto spoluhlásku za dentálnu, ako sa uvádza v niektorých starších gramatikách. Hlasivky sú zovreté a kmitajú, akustické miesto je v strednom pásme až nad 1500 Hz (Kráľ & Sabol, 1989, s. 226).

3 Fonéma /g/

3.1 Miesto artikulácie

Okluzívne [g] patrí medzi hlásky velárne. Aktívnym artikulačným orgánom je zadná časť chrbta jazyka, ktorá sa zdvíha k mäkkému podnebiu a úplne uzavrie priedoch vydychovanému vzduchu, špička jazyka sa nachádza približne pri d'asnách dolných rezákov. Poloha pier a čeľustí sa prispôsobuje nasledujúcim hláskam (Navarro Tomás, 2004, s. 137).

Aproximantné [ɣ] vzniká zdvihnutím zadnej časti jazyka smerom k mäkkému podnebiu ako pri okluzívnom [g], ale nevytvára sa záver, dochádza len k priblíženiu týchto orgánov. Výdychový prúd uniká úžinou, trecí šum a artikulačné napätie je menšie než u frikatív (Navarro Tomás, 2004, s. 139).

3.2 Distribúcia

Aproximantný variant [ɣ] sa objavuje vo všetkých kontextoch s výnimkou začiatku taktu (po absolútnej pauze) alebo ak mu predchádza nosovka /n/. Jedine v týchto prípadoch sa podľa normy používa znelá okluzíva [g]. Napríklad v slove *la gata* [la'ɣata] sa /g/ vyslovuje aproximantne; zatiaľ čo v slove *un gato* [un'gato] mu prislúcha okluzívna alofóna, pretože nasleduje po nosovej spoluhláske (RAE, 2011, s. 126).

3.3 Pozičné zvláštnosti

V prípade velárnej spoluhlásky /g/ v implozívnej pozícii sa za normatívne považujú okluzívne aj aproximantné alofóny, napr. *ignorar* [igno'rar], [iɣno'rar]. Je však doložených mnoho ďalších realizácií, ktoré sa vyskytujú v rôznych registroch súčasnej španielčiny [ixno'rar], [irno'rar], [ihno'rar] atď. (RAE, 2011, s. 161). Ak stojí skupina *gn* v prétére slabiky, výslovnosť /g/ je považovaná za dôslednú a v reči sa bežne redukuje, napr. *gnomo* ['gnomo], ['nomo] (Čermák, 2015, s. 132). V kóde slabiky pred slabičnou hranicou sa môže objaviť vokalizácia hlásky, napr. v slove *magnífico* [maj'nifiko], [maɥ'nifiko].

Intenzita výslovnosti sa odvíja od pozície hlásky vo fonetickej skupine. V intervokalickej pozícii je výslovnosť rýchla, uvoľnená, artikulačné orgány sú od seba vzdialené a vytvárajú najotvorenejšie formy; naopak kontakt s inými spoluhláskami podporuje opačnú tendenciu. V prvom prípade sa slová *agua*, *aguardar* často vyslovujú oslabene alebo dochádza k úplnému vypusteniu hlásky ['awa], [awar'ðar]. V druhom prípade /g/ v slovách *dogma*, *digno* atď. zvyčajne dosahuje okluzívnu artikuláciu (Navarro Tomás, 2004, s. 139).

3.4 Charakteristika fonémy /g/ v češtine a slovenčine

Rovnako ako sme uviedli pri fonéme /d/, čeština ani slovenčina nepozná aproximantný spôsob výslovnosti a vyžaduje, aby /g/ bolo vyslovené okluzívne vo všetkých kontextoch. Pokiaľ ide o miesto artikulácie, hláska [g] sa vo všetkých troch jazykoch tvorí na rovnakom mieste, patrí teda medzi hlásky mäkkopodnebné (velárne). Artikuluje sa s úplným záverom pritisnutím zadnej časti chrbta jazyka o oblasť mäkkého podnebia. Miesto velárneho záveru spoluhlásky [g] závisí aj od susednej hlásky: ak mu napríklad predchádza predná vysoká samohláska, záver sa tvorí až na zadnom tvrdom podnebí. Akustické miesto spoluhlásky [g] je vyššie než u d'asnových spoluhlások, udáva sa až vo výške 3000 Hz (Kráľ & Sabol, 1989, s. 228-229).

4 Osvojovanie cudzieho jazyka

Pod pojmom cudzí jazyk (alebo L2) sa rozumie každý jazyk, ktorý si jedinec osvojí v dospelosti po tom, čo už v detstve nadobudol kompetencie materinského jazyka (L1) (LLeó, 1997, s. 41). L2 sa môže vzťahovať na akýkoľvek ďalší jazyk po osvojení si L1, bez ohľadu na to, či ide o druhý, tretí, štvrtý alebo piaty jazyk v poradí.

Osvojovanie si cudzieho jazyka (*Second language acquisition - SLA*) sa zaoberá spôsobom, akým si ľudia osvojujú znalosti cudzieho jazyka (L2). Inými slovami, tento odbor skúma, ako si ľudia vytvárajú nové jazykové štruktúry, keď majú len obmedzený prístup k učeniu. SLA je výsledkom mnohých vzájomne súvisiacich faktorov, preto je dôležité si uvedomiť zložitost' a rozmanitosť tohto procesu, keďže každý jedinec si osvojuje L2 rôznym spôsobom (Ellis, 1985, s. 4).

Učenie sa cudzieho jazyka (*Foreign Language Learning*) sa vo všeobecnosti odlišuje od osvojovania cudzieho jazyka v tom zmysle, že v tomto prípade sa jedná o štúdium L2 v krajine materinského jazyka (napr. českí študenti učiaci sa španielčinu v Českej republike) a učenie najčastejšie prebieha vo formálnom prostredí triedy (Gass & Selinker, 2001, s. 5).

LLeó (1997, s. 42) rozlišuje dva typy osvojovania cudzieho jazyka (L2): 1) riadené a 2) neriadené alebo prirodzené. Riadené osvojovanie je zamerané na učenie sa cudzieho jazyka v triede, kde je prítomný pedagóg a vedie výučbu podľa učebného plánu. Pri neriadenom alebo prirodzenom osvojení sa naopak študent ocitá v spoločnosti, ktorá hovorí cudzím jazykom. Táto situácia je podobná s osvojením L1 v tom zmysle, že študent nedostáva žiadne inštrukcie, ale len vstupné dáta tohto jazyka (*input*) a sám si vytvára špecifické lexikálne kategórie.

4.1 Kompetencia a performancia

Pri štúdiu jazyka sa rozlišuje medzi pojmami kompetencia (angl. *competence*) a performancia (angl. *performance*). Podľa Chomského (1965, s. 4) kompetencia pozostáva z mentálnej reprezentácie jazykových vedomostí, ktoré tvoria vnútorný gramatický systém hovoriaceho. Performancia je ďalším aspektom jazykovej schopnosti a znamená porozumenie a používanie jazyka v konkrétnych situáciách.

Štúdium osvojovania si jazyka skúma oba tieto koncepty. Keďže však nie je možné odhaliť vnútorný systém pravidiel, ktoré si žiak vytvára, empirické výskumy SLA sa zaoberajú skutočnými výpoveďami. Schopnosť produkovať gramaticky správne vety (performancia)

nám umožňuje získať informácie o tom, čo sa deje v hlave učiaceho sa a na základe toho odvodiť jeho jazykovú kompetenciu (Ellis, 1985, s. 6).

4.2 Kritické obdobie

Je dôležité rozlišovať medzi skorým a pokročilým štádiom procesu osvojovania L2. Dieťa, ktoré si začína osvojovať jazyk, môže mať v počiatočných fázach spoločné znaky s dospelými žiakmi, no konečný výsledok je porovnateľný s úrovňou L1. Naopak, dospelí jedinci si cudzí jazyk osvojujú prostredníctvom už naučených štruktúr a len málokedy dosiahnu úroveň rodného jazyka. McLaughlin (1977, s. 439) uvádza, že existuje kritické obdobie pre osvojenie jazyka, ktoré začína vo veku dvoch rokov a trvá približne do puberty. Pred druhým rokom života proces osvojovania u dieťaťa ešte z dôvodu vývoja kognitívnych funkcií nie je možný, po puberte je prirodzené osvojenie jazyka blokované dôsledkom straty mozgovej elasticity. O pravdepodobnosti existencie kritického obdobia navyše vypovedá schopnosť malých detí naučiť sa jazyk rýchlo a bez prízvuku.

4.3 Medzijazyk (*Interlanguage*)

Základným predpokladom osvojovania si cudzieho jazyka je, že študent si vytvára vlastný jazykový systém, ktorý nazývame medzijazyk (*Interlanguage*). Tento pojem zaviedol Selinker (1972, cit. podľa Zampini, 1994, s. 471), aby označil neúplný model štruktúry L2, ktorý obsahuje len tie formy a pravidlá, ktoré si žiak osvojil. „Koncept medzijazyka je najlepšie pochopiteľný ako kontinuum medzi materinským a osvojovaným jazykom, ktorým prechádzajú všetci študenti“ (Larsen-Freeman & Long, 1991, s. 60). V každom bode kontinua je medzijazyk systematický, teda riadený pravidlami a spoločný pre všetkých žiakov, pričom môže pozostávať zo zovšeobecnení, ktoré si študent prenáša zo svojej osobnej skúsenosti s učením.

Medzijazyková fonológia sa preto zaoberá modelmi výslovnosti a fonetickými inventármi, ktoré si študenti vytvárajú v priebehu učenia sa cudzieho jazyka. LLeó (1997, s. 43) uvádza, že proces vzniku medzijazyka je veľmi komplexný a v porovnaní s fonologickou štruktúrou L2 sa líši v mnohých aspektoch:

a) Fonológia medzijazyka je často jednoduchšia ako fonológia cieľového jazyka. Dochádza síce k uplatneniu určitých fonologických procesov L2, no variabilita v medzijazyku je oveľa širšia a rozptýlenejšia.

b) Vo všetkých medzijazykoch existujú tendencie k zjednodušovaniu. Najčastejšie nastáva proces zjednodušovania spoluhláskových zhlukov alebo slabičnej štruktúry. Niekedy sa

slabičná štruktúra redukuje elíziou a dochádza k vypusteniu hlásky (*usted* → [uʃ'te]). V opačnom prípade sa prejavuje snaha k epentéze, teda vkladaniu hlásky v rámci slova (*vente* → [be'nite]).

c) Približovanie sa k L2 sa zvyčajne zastaví v určitom bode a spôsobuje tzv. *fosilizáciu*. K tomuto stavu dochádza, keď sa v medzijazyku trvalo ustáli a opakovane sa objavuje určitá jazyková vlastnosť, ktorá sa odchyľuje od normy cieľového jazyka, bez ohľadu na ďalšie vystavenie správne použitiu (Gass & Selinker, 2001, s. 12).

Hoci sa určitý stupeň fosilizácie môže vyskytnúť vo všetkých zložkách gramatiky, je obzvlášť viditeľný vo fonetike. Zatiaľ čo v slovnej zásobe, morfológii a syntaxi možno dosiahnuť pokrok a postupne sa priblížiť ku gramatike cieľového jazyka, vo fonetike jednotlivci takmer nikdy nedosiahnu rodný prízvuk, pokiaľ mu nie sú vystavení už v ranom veku. Individuálne rozdiely sú však obrovské: niektorí ľudia si zachovávajú cudzí prízvuk po celý život, zatiaľ čo iní ho z veľkej časti dokážu odstrániť (LLeó, 1997, s. 43).

5 Teórie osvojovania cudzieho jazyka

V tejto kapitole predstavíme dve hlavné teórie v oblasti osvojovania si cudzieho jazyka: kontrastívnu analýzu a nativistické teórie. Pri popise týchto modelov vždy prihliadame na fonologické hľadisko, ktoré je hlavným predmetom nášho záujmu.

5.1 Kontrastívna analýza

Prvým modelom, ktorý sa pokúsil vysvetliť proces osvojovania L2, bola kontrastívna analýza, ktorú zaviedol Lado (1957) a ktorá sa pokúša predpovedať ťažkosti pri učení sa L2 na základe identifikovania rozdielov medzi cieľovým a materinským jazykom. Kontrastívna analýza vychádza z praktickej potreby vyučovať cudzí jazyk čo najefektívnejším spôsobom a je založená na teórii, že jazyk je návyk a učenie sa jazyka zahŕňa vytvorenie nového súboru návykov. Keďže žiak má tendenciu prenášať si návyky zo štruktúry svojho materinského jazyka, to je hlavným zdrojom problémov pri učení sa cudzieho jazyka (Gass & Selinker, 2001, s. 72).

5.1.1 Jazykový transfer

Odlin (1989, s. 27) uvádza, že transfer je vplyv vychádzajúci z podobností a odlišností medzi cieľovým, materinským a akýmkoľvek iným jazykom, ktorý si študent v minulosti (hoci nedokonale) osvojil.

Pokiaľ sa v oboch jazykoch nachádzajú prvky, ktoré sú si podobné alebo rovnaké, jedná sa o pozitívny transfer, tiež označovaný ako *facilitácia*. Predpokladá sa, že študentovi už osvojené teoretické a praktické znalosti L1 pomáhajú a uľahčujú proces učenia sa L2. Negatívny transfer, nazývaný tiež *interferencia*, spočíva v mylnom prenášaní návykov L1 do L2 a odchýlení sa od noriem cieľového jazyka. To má za následok, že v ústnom aj písomnom prejave sa objavujú chyby, ktoré vznikajú na základe existujúcich rozdielov medzi dvoma jazykmi. Odlin (1989, s. 37-38) rozlišuje tri typy produkčných chýb: substitúcie, kalky a hyperkorekcie.

1) Substitúcie znamenajú používanie najbližšieho ekvivalentu materinského jazyka v cieľovom jazyku, napr. anglickí študenti španielčiny používajú hlásku [ɹ] namiesto španielskej hlásky [r].

2) Kalky sú chyby, ktoré veľmi presne odrážajú štruktúru materinského jazyka. Chyba, ktorej sa dopúšťajú španielsky hovoriaci študenti angličtiny, je používanie rovnakého slovosledu ako v ich rodnom jazyku, napr. fráza *the porch of Carmen* je ekvivalent

prekladu zo španielčiny (*el porche de Carmen*), na rozdiel od prirodzenejšej anglickej konštrukcie *Carmen's porch*.

3) Hyperkorekcie sú prehnanou reakciou na určitý vplyv z materinského jazyka. Môžeme ich pozorovať u arabských hovoriacich, ktorí sa občas dopúšťajú pravopisných a výslovnostných chýb v angličtine tým, že si zamieňajú písmeno *b* za jeho neznelý párový náprotivok *p*, ktorý v arabčine neexistuje, napr. *blaying* namiesto *playing*. V snahe vyhnúť sa týmto substitúciám, študenti následne používajú *p* aj na nesprávnych miestach, napr. v slove *hapit* (miesto *habit*) (Alsaawi, 2015, s. 61).

Odlin (1989, s. 36-38) zároveň podotýka, že hoci sa negatívny transfer často spája s tvorbou chýb, existujú aj ďalšie rozdiely, ktorými sa prejav jednotlivca v cudzom jazyku môže líšiť od prejavu rodených hovoriacich:

a) Študenti môžu vytvárať len veľmi málo alebo žiadne príklady cieľovej jazykovej štruktúry. Existujú dôkazy o tom, že ak učiaci sa cítia, že určité štruktúry v cieľovom jazyku sa veľmi líšia od tých v L1, môže sa snažiť vyhýbať ich používaniu.

b) Opakom predošlého javu môže byť nadprodukcia. Tá nastáva v prípadoch, keď študenti v snahe vyhnúť sa vzťažným vetám porušujú normy jazyka tým, že používajú príliš veľa jednoduchých viet.

c) Štruktúry L1 môžu mať vplyv na nesprávnu interpretáciu výpovedí v cieľovom jazyku. To niekedy vedie k tomu, že študenti si vyvodzujú úplne iné závery ako používatelia rodného jazyka. K nesprávnej interpretácii môže dochádzať napríklad aj pri rozdielnom vnímaní zvykov v rôznych kultúrach. Borkin a Reinhart (1978) vo svojom výskume zistili, že thajskí a japonskí študenti angličtiny používajú výrazy *Excuse me* a *I'm sorry* v neadekvátnom množstve kvôli odlišnej miere používania analogických tvarov v ich materinskom jazyku.

V rámci fonológie rozlišujeme dva typy negatívneho transferu: konvergencia a divergencia. Konvergencia nastáva v prípade, keď dvom fonémam L1 zodpovedá len jedna fonéma L2. Naopak, ak jednej fonéme v L1 zodpovedajú dva varianty v L2, dochádza k javu známemu ako divergencia. Usudzuje sa, že práve divergencia predstavuje pre učiacich sa väčší problém a vedie k negatívnemu transferu, a to na základe predpokladu, že je ťažšie naučiť sa neexistujúce opozície v L1 než ich potlačiť. (LLeó, 1997, s. 46).

Napríklad dve alofóny tej istej fonémy môžu spôsobovať ťažkosti pre používateľov jazyka L1, v ktorom táto alofónna dualita chýba. Bežná chyba, ktorej sa dopúšťajú nerodení hovoriaci španielčiny, je neschopnosť rozlišovať medzi okluzívnymi a aproximantnými alofónami v prípade foném /b/, /d/ a /g/ (LLeó, 1997, s. 47). Táto neschopnosť je výsledkom priameho prenosu vedomostí z L1, keďže čeština vyžaduje, aby sa /b/, /d/ a /g/ vyslovovali ako hlásky okluzívne bez ohľadu na fonetické prostredie, v ktorom sa vyskytujú.

5.2 Nativistické teórie

Nativistické teórie sú postavené na domnienke, že ľudský mozog má vrodenu biologickú výbavu, ktorá umožňuje učenie sa jazyka (Larsen-Freeman & Long, 1991, s. 227). V rámci tejto teórie SLA rozlišujeme dva hlavné smery: všeobecný a špeciálny nativizmus.

Všeobecný nativizmus zastáva názor, že učenie sa je zabezpečené učiacim aparátom (*learning device*), ktorý má človek vrodenný, ale nie je určený špecificky pre osvojovanie jazyka. Špeciálny nativizmus naopak tvrdí, že pre učenie sa jazyka existujú špeciálne princípy, ktoré sa nepoužívajú pri iných kognitívnych činnostiach. Tieto dva prístupy sa zhodujú v tom, že schopnosť naučiť sa jazyk je geneticky daná, sporná je len povaha tohto vrodenného systému (Gass & Selinker, 2001, s. 168).

5.2.1 Univerzálna gramatika

Teraz sa pozrieme na špeciálny nativistický prístup, ktorý je známy ako *univerzálna gramatika*. Teória univerzálnej gramatiky bola vyvinutá Noamom Chomskym (1975) a dodnes je predmetom intenzívneho bádania v oblasti jazykovedy a kognitívnej psychológie.

Chomsky (1975, s. 29-30) tvrdí, že existuje základná gramatická štruktúra, ktorá sa nachádza vo všetkých jazykoch na svete a je vrodenná v ľudskom mozgu. Podľa univerzálnej gramatiky sa každý jazyk skladá zo súboru určitých abstraktných princíпов, ktoré zdieľajú všeobecné vlastnosti a ktoré sú spoločné pre všetky jazyky.

Univerzálna gramatika si dáva za cieľ vysvetliť, ako si deti dokážu tak rýchlo a efektívne osvojiť nový jazyk. Podľa Chomského (1975, s. 32-33) majú deti vrodennú schopnosť rozpoznávať a aplikovať určité jazykové pravidlá, ktoré sú zahrnuté v ich univerzálnej gramatike. Tieto pravidlá sú však obmedzené určitými parametrami, ktoré sa môžu líšiť medzi jednotlivými jazykmi. Pri osvojovaní si jazyka deti prepínajú tieto parametre na základe toho, aký jazyk sa učia a prispôbujú sa jeho konkrétnym vlastnostiam. Predkladaná teória zároveň objasňuje, prečo sa učenie cudzieho jazyka môže zdať náročnejšie v dospelosti, keď sú parametre už nastavené pre materinský jazyk (Gass & Selinker, 2001, s. 180-181).

II. Praktická časť

6 Popis metódy

6.1 Ciele práce a výskumné otázky

Cieľom tejto práce je zmapovať výslovnosť španielskych foném /d/ a /g/ u českých a slovenských študentov hispanistiky. Bude nás zaujímať, akú úlohu zohráva vplyv materinského jazyka pri osvojovaní fonológie cudzieho jazyka. Na základe rozdielov medzi fonetickými inventármi týchto jazykov sa pokúsime identifikovať problémy, ktoré môžu trápiť nerodených hovoriacich cieľového jazyka; konkrétne budeme skúmať schopnosť rozlišovať medzi okluzívnymi hláskami [d] a [g] a ich aproximantnými náprotivkami. Stanovili sme si tieto výskumné otázky:

1. Hlavným výskumným cieľom práce je zistiť, či česky a slovensky hovoriaci študenti budú rozlišovať okluzívne a aproximantné varianty foném /d/ a /g/ a používať dentálnu výslovnosť pri hláske /d/.

2. Ako vedľajšie si kladieme tieto výskumné otázky:

- a) Má postavenie hlásky v slove vplyv na výslovnosť /d/ a /g/?
- b) Je možné u študentov pozorovať zvyšujúcu sa schopnosť správnej výslovnosti na základe jazykovej úrovne?
- c) Študijný ročník je jedným z hlavných kritérií rozdelenia referentov do skupín. Akú úlohu zohráva dĺžka štúdia jazyka pri osvojovaní si fonologických procesov L2?

6.2 Materiál

Pre potreby tohto výskumu bol vytvorený španielsky text, ktorý sa zameriava na výslovnosť foném /d/ a /g/. Prvým krokom preto bola príprava vhodných viet obsahujúcich dostatočné množstvo cieľových kontextov, ktoré by mohli ovplyvniť výslovnosť skúmaných hlások. Keďže sme chceli použiť reálne existujúce vety a zaistiť správnosť prekladu, položky sme vybrali z paralelného korpusu InterCorp v13 (Čermák & Vavřín, 2020). Celkovo sme pripravili 32 viet, ktoré obsahovali 84 výskytov cieľových konsonantov (56 výskytov /d/ a 28 výskytov /g/). Text, ktorý bol predložený všetkým účastníkom nahrávania je uvedený v Prílohe 1.

Jedným z faktorov, ktoré môžu ovplyvniť výslovnosť L2 je miera formálnosti rečového prejavu. Formálne úlohy väčšinou zahŕňajú čítanie úryvkov textu alebo recitáciu naučeného materiálu, zatiaľ čo spontánny prejav a konverzácie sú typické pre menej formálne úlohy (Zampini, 1994, s. 472). Naším cieľom bolo kvantitatívne zmerať vplyv fonologického transferu z materinského do cudzieho jazyka. Výskumnú metódu sme zvolili tak, aby sme v každej jazykovej skupine mohli zmapovať osvojenie fonologických procesov a porovnať ich medzi sebou. Všetci referenti preto dostali rovnaký text, v ktorom sme sa zamerali na vybrané javy, ktoré by mali v čítanom prejave hovoriacich zaznieť.

Uvedomujeme si ale nevýhody kontrolovaného prejavu, pri ktorom majú hovoriaci tendenciu viac sa sústrediť na svoju výslovnosť, čo môže viesť k útlmu ich prirodzených fonetických charakteristík. Spontánny rečový prejav vernejšie odráža autentické vyjadrovanie hovoriacich, avšak aj tento typ výskumnej metódy má svoje obmedzenia. Referenti sa napríklad môžu snažiť vyhýbať problematickým a náročným javom – konkrétnym hláskam, hláskovým sekvenciám alebo dokonca celým slovám (Piske et al., 2001).

6.3 Výber referentov

Na tomto výskume sa zúčastnilo dvanásť českých a slovenských hovoriacich, ktorí študujú hispanistiku na Filozofickej fakulte Karlovej univerzity. Jedná sa o štyroch študentov 1. ročníka, osem študentov je zapísaných v 3. ročníku bakalárskeho štúdia tohto programu. Od tejto vzorky študentov môžeme očakávať jazykovú úroveň B2-C1 podľa spoločného európskeho referenčného rámca (SERR).

Všetci študenti vyplnili úvodný dotazník, v ktorom sme zisťovali základné informácie ohľadom štúdia a používania španielčiny (Príloha 2). Následne boli referenti rozdelení do dvoch skupín na základe kombinácie viacerých kvalitatívnych kritérií:

1) Hlavnou premennou je dĺžka štúdia cieľového jazyka. Domnievame sa, že so zvyšujúcou sa znalosťou španielčiny hovoriaci získava schopnosť osvojiť si fonetický inventár cieľového jazyka a bude sa približovať k správnej výslovnosti.

2) Ďalším faktorom je doba strávená v španielsky hovoriacej krajine. Pokiaľ sú hovoriaci obklopení cieľovým jazykom a je to ich jediný komunikačný nástroj, predpokladá sa snaha kopírovať odpočúvanú výslovnosť a teda presnejšia realizácia španielskych foném.

3) Neopomenuteľným kritériom je miera kontaktu so španielskymi rodenými hovoriacimi. Vystavenie sa cieľovému jazyku má zásadný pozitívny vplyv na osvojovanie cudzieho jazyka.

Pravidelnou komunikáciou sa urýchľuje učebný proces a študent sa zvykne zlepšovať aj vo výslovnosti španielskych hlások.

4) Posledným aspektom, ktorý sme zohľadnili pri rozdelení do skupín, je frekvencia sledovania filmov a seriálov v cieľovom jazyku. Hoci sa v tomto prípade jedná len o pasívne prijímanie jazyka, domnievame sa, že hovoriaci zvyknutí počúvať španielsky prejav si viac dokážu uvedomovať rozdiely vo výslovnosti a zároveň si osvojiť realizáciu španielskych hlások.

Po vyhodnotení dotazníka boli hovoriaci rozdelení podľa jazykovej úrovne španielčiny do skupín na viac a menej pokročilých. Skupina menej pokročilých (skupina A) zahŕňa jedného muža, v skupine pokročilých sa nachádzajú len študentky (skupina B). S informáciami o pohlaví a inými demografickými údajmi však tento výskum ďalej nepracuje.

6.3.1 Kontrolná skupina

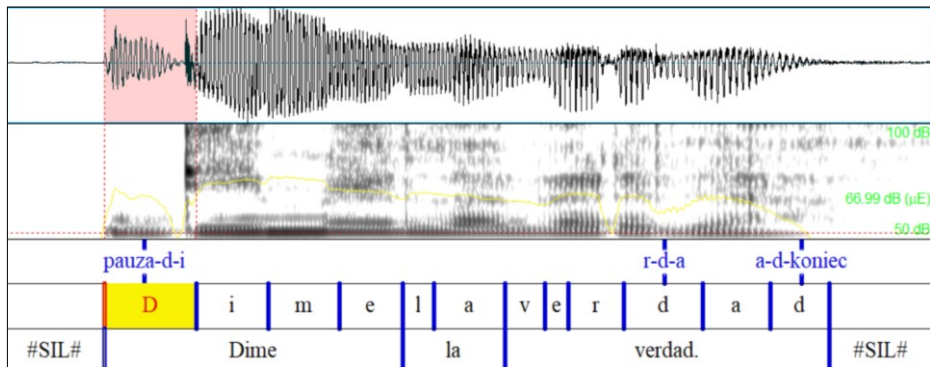
Na experimente sa zúčastnili aj traja španielski rodení hovoriaci (dve ženy a jeden muž), aby sme overili kontext používania okluzívneho a aproximantného variantu. Aproximantnosť je v španielskych dialektoch veľmi variabilná a v analýze je potrebné túto skutočnosť zohľadniť (Carreira, 1998, s. 143). V našom výskume sa preto zameriame na štandardnú varietu, ktorá sa používa v európskej španielčine. Všetci členovia kontrolnej skupiny sú univerzitne vzdelaní, sú lektormi španielčiny a pochádzajú z rôznych častí polostrova (Granada, Ávila a Madrid).

6.4 Spracovanie dát

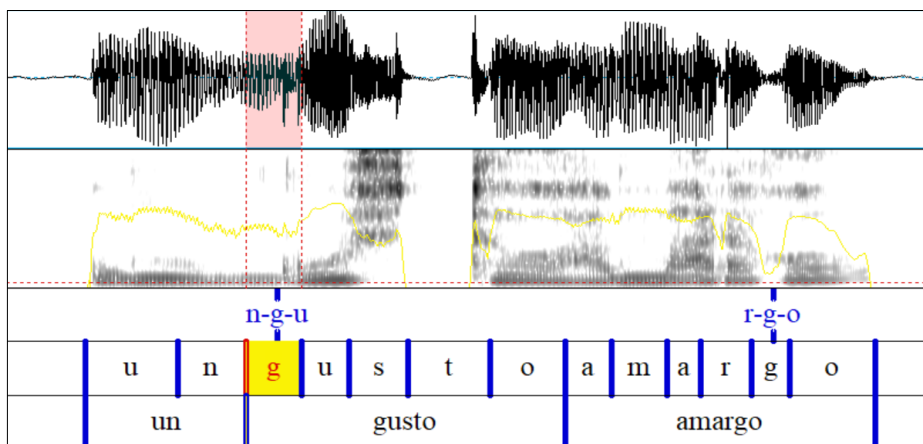
Všetky nahrávky českých a slovenských hovoriacich boli zhotovené za kontrolovaných podmienok v nahrávacom štúdiu Fonetického ústavu na Filozofickej fakulte Karlovej univerzity. Účastníci výskumu po krátkej príprave prečítali španielsky text, ktorý testoval ich schopnosť rozlišovať okluzívne a aproximantné alofóny /d/ a /g/. Dvaja španielski rodení hovoriaci boli nahraní individuálne v tichom prostredí vlastného domova a boli náležite inštruovaní tak, aby pre všetkých boli zabezpečené rovnaké podmienky. Myslíme si, že rozdiel v metóde zaznamenávania pre analýzu foném nepredstavuje problém a nemá na vyhodnotenie výsledkov zásadný vplyv.

Nahrávky boli rozsegmentované pomocou nástroja Prague Labeller (Pollák et al., 2007) na automatické rozpoznávanie reči. Spracovanie dát ďalej prebiehalo v programe Praat (Boersma & Weenink, 2019), čo je softvér na akustickú analýzu reči vo fonetike. V tomto programe sme vytvorili textgridy, do ktorých sme vložili ortografický prepis nahrávok a následne

manuálne opravili podľa pravidiel pre umiestňovanie hraníc uvedených v knihe *Fonetická segmentace hlásek* (Machač & Skarnitzl, 2009). Pri všetkých hovoriacich sme analyzovali 86 výskytov cieľových konsonantov (spolu 1008 položiek u študentov hispanistiky, 252 prípadov u rodených hovoriacich). Prostredníctvom dôkladnej posluchovej analýzy sme určili, či boli fonémy /d/ a /g/ vyslovené okluzívne alebo aproximantne. V prípadoch, kedy bolo náročné rozlíšiť jednotlivé varianty pomocou odposluchu, sme na kontrolu použili spektrogram a oscilogram.

Obrázok 4 Akustické zobrazenie fonémy /d/ v rôznych kontextoch v programe Praat

Obrázok 5 Akustické zobrazenie fonémy /g/ v rôznych kontextoch v programe Praat

Potom ako sme označili hranice pri všetkých položkách, k nahrávkam sme pridali údaje o cieľovom konsonante, ako aj informácie o hláskach v predchádzajúcom a nasledujúcom okolí. K ďalšej analýze a dátovému spracovaniu sme použili program Microsoft Excel, v ktorom sme doplnili vlastné poznámky o realizácii výslovnosti (Tabuľka 2). Následne sme v tomto programe vytvorili grafy a tabuľky znázorňujúce frekvenciu výskytov foném /d/ a /g/, ktoré uvádzame v nasledujúcich kapitolách.

Hovoriaci	Cieľové slovo	Hláska pred	Cieľová hláska	Hláska po	Typ hlásky pred	Typ hlásky po	Kontext	Označenie	Spôsob artikulácie	Znelosť	Miesto artikulácie	Zvláštnosti
H3	dime	pauza	d	i	pauza	vokál	_D	K1	okluzíva	znelé	alveolárne	
H3	verdad	r	d	a	konsonant	vokál	po spoluhláske	K7	aproximanta	znelé	alveolárne	
H3	verdad	a	d	koniec	vokál	koniec	koniec vety	K12	okluzíva	neznelé t	alveolárne	
H3	madre	a	d	r	vokál	konsonant	tautosylabické	K8	aproximanta	znelé	alveolárne	
H3	durante	o	d	u	vokál	vokál	medzi vokálmi	K14	okluzíva	znelé	alveolárne	
H3	todo	o	d	o	vokál	vokál	medzi vokálmi	K6	okluzíva	znelé	alveolárne	
H3	día	l	d	í	konsonant	vokál	<i>ld</i> na šve slov	K5	okluzíva	znelé	alveolárne	
H3	cucharada	a	d	a	vokál	vokál	medzi vokálmi	K6	aproximanta	znelé	alveolárne	oslabené [ø]
H3	de	s	d	e	konsonant	vokál	po spoluhláske	K15	okluzíva	znelé	alveolárne	
H3	caldo	l	d	o	konsonant	vokál	po <i>l</i>	K3	aproximanta	znelé	alveolárne	krátke [ø]
H3	libertad	a	d	p	vokál	konsonant	koniec slova pr	K11	okluzíva	neznelé t	alveolárne	
H3	de	a	d	e	vokál	vokál	medzi vokálmi	K14	aproximanta	znelé	alveolárne	
H3	soldado	l	d	a	konsonant	vokál	po <i>l</i>	K3	okluzíva	znelé	alveolárne	
H3	soldado	a	d	o	vokál	vokál	medzi vokálmi	K6	aproximanta	znelé	alveolárne	
H3	vivienda	n	d	a	konsonant	vokál	po <i>n</i>	K2	okluzíva	znelé	alveolárne	

Tabuľka 2 Ukážka programu Microsoft Excel so spracovanými údajmi

V poslednom kroku sme zvukový materiál z nahrávok previedli do odpovedajúcej písomnej formy. Pre transkripciu úsekov uvedených v práci sme využili Medzinárodnú fonetickú abecedu IPA (*International Phonetic Alphabet*). Pracovali sme s klávesnicou, ktorá obsahuje všetky fonetické symboly IPA a je uverejnená na stránke Typeit.org (<https://ipa.typeit.org/full/>).

7 Výsledky analýzy

V tejto sekcii predstavíme výsledné dáta z nášho výskumu, okomentujeme ich a porovnáme medzi sebou. V našej analýze sa budeme venovať realizáciám foném /d/ a /g/ a budeme sledovať viaceré kontexty, ktoré by mohli ovplyvniť výslovnosť skúmaných hlások.

Hovoriacich sme rozdelili podľa úrovne pokročilosti cudzieho jazyka do dvoch skupín. V každej skupine sa nachádza šesť hovoriacich a budeme ich označovať od 1 do 12 takto: H1, H2, H3, H4, H5, H6 (skupina A) a H7, H8, H9, H10, H11, H12 (skupina B).

7.1 Fonéma /d/

Fonéma /d/ existuje v českom aj španielskom konsonantickom systéme. Tvorí sa však na odlišnom mieste: v češtine sa jazyk opiera o zubod'asnové výbežky, zatiaľ čo v španielčine ju radíme medzi dentály. V ústnej dutine sa tieto dve miesta nachádzajú blízko seba, takže je veľmi ťažké rozdiel zaznamenať a potvrdiť. Keďže neexistuje nástroj, ktorý by dokázal odhaliť, či bola hláska vyslovená alveolárne alebo dentálne, určenie miesta artikulácie prebiehalo pomocou dôslednej posluchovej analýzy.

	Alveolárna výslovnosť	Dentálna výslovnosť	Nedostatočne preukázateľné dáta
Skupina A	5	0	1
Skupina B	2	4	0

Tabuľka 3 Miesto artikulácie fonémy /d/ v oboch skupinách

Ako vyplýva z Tabuľky 3, v skupine A sa vyskytujú len hovoriaci, ktorí po celú dobu používajú alveolárnu výslovnosť a realizujú /d/ na rovnakom mieste ako v ich rodnom jazyku. V jednom prípade sme nedokázali jednoznačne rozhodnúť o aký typ výslovnosti sa jedná, preto sme hovoriaceho zaradili do samostatnej skupiny nejasných výsledkov. V skupine B už vidieť určitý posun a u štyroch študentov sa hláska tvorí na horných rezákoch. Treba však podotknúť, že hoci títo študenti smerujú jazyk na správne miesto, výslovnosťou sa len približujú rodeným hovoriacim a väčšina si stále ponecháva prízvuk L1.

Na nasledujúcich stranách sa pozrieme na výslovnosť fonémy /d/ v 11 rozličných kontextoch, aby sme overili, aký vplyv má postavenie hlásky na jej výslednú realizáciu.

7.1.1 Na začiatku vety po absolútnej pauze

Prvým kontextom je /d/ na začiatku taktu, ktoré sa vyslovuje po absolútnej pauze vždy okluzívne v španielčine aj češtine. Táto výslovnosť preto českým študentom nerobí problém, v oboch skupinách sa vytvára záver a /d/ sa realizuje výrazne, s intenzitou.

V skupine A nastáva u H2 jedna zvláštnosť, keď v sekvencii *de dónde* [de 'ðoɲde] dochádza k spájaniu predložky s nasledujúcim slovom, čo spôsobuje, že spoluhláska /d/ je vyslovená okluzívne len v prípade *dónde* a predložka *de* sa z prehovoru úplne vytráca. V skupine B len v jednom prípade H10 vyslovuje počiatočnú hlásku v slove *dime* ['ðime] bez oklúzie, ale vzhľadom k ojedinelosti tohto výskytu to považujeme za šum.

7.1.2 Po nazále /n/ vnútri slova

Predložený text obsahoval celkovo päť výskytov konsonantu /d/ po nazále v slovách: *vivienda*, *dónde*, *tremendo*, *responder* a *extendió*. V skupine A všetci hovoriaci vyslovujú /d/ okluzívne, čo je očakávaný jav, keďže táto realizácia je českým študentom blízka z pohľadu ich rodného jazyka. V tomto kontexte teda používajú správnu výslovnosť v súlade s normou.

Výsledky sú o niečo pestrejšie v skupine B, kde si študenti omnoho viac uvedomujú striedanie okluzívnych a aproximantných alofón v španielskom jazyku. Táto znalosť ale niekedy vedie k tomu, že hovoriaci používajú aproximantný variant aj v kontextoch, kedy sa v španielčine má vytvárať záver. Všetci hovoriaci používajú okluzívnu výslovnosť v slove *extendió* [ekʃteɲ'djo], no v ostatných slovách už spôsob artikulácie kolíše. V slove *tremendo* [tre'meɲðo] dvaja hovoriaci vyslovujú /d/ aproximantne a táto alofóna sa objavuje medzi študentmi vždy po jednom výskyte v slovách *dónde* ['doɲðe] (H7), *responder* [respoɲ'ðer] (H8) a *vivienda* [bi'βjeɲða] (H10). V tomto prípade môžeme konštatovať, že v rámci presnejšej výslovnosti podľa spôsobu artikulácie lepšie obstála skupina A.

7.1.3 Po laterále /l/ vnútri slova

Ako sme uviedli v kapitole 2.2, zo skupiny znelých konsonantov [b, d, g] len v prípade segmentu /d/ nastáva okluzívna výslovnosť, pokiaľ mu predchádza laterála /l/. To vedie k mnohým zaujímavým pozorovaniam. V skupine A si opäť všetci hovoriaci zachovávajú okluzívnu výslovnosť okrem H3, ktorá v slove *caldo* [kaɫðo] používa krátke aproximantné [ð].

V skupine B sa stretne s oboma typmi realizácií. H7 sa svojou výslovnosťou približuje španielskym rodeným hovoriacim a výborne si uvedomuje kontexty, v ktorých sa vyskytuje okluzívne a aproximantné /d/ z hľadiska distribúcie. V tomto kontexte podľa správnosti

používa znelú dentálnu okluzívu. H8, H9 a H10 síce rozlišujú alofónnu dualitu v španielskom jazyku a artikulujú dentálne, no počas čítania prejavujú snahu kontrolovať svoj prejav a /d/ vyslovujú aproximantne aj na nesprávnych miestach, napr. v slovách *soldado* [soɫ̞'ðaðo] alebo *alcalde* [al'kaɫ̞ðe]. H11 a H12 používajú vo všetkých slovách okluzívny variant, vyslovujú ho však na nesprávnom mieste, a to na alveolárnych výbežkoch. To znamená, že si prenášajú vedomosti z fonologického systému materinského jazyka aj napriek pokročilej úrovni v cudzom jazyku.

7.1.4 /nd/ na šve slov

V skupine A opäť dominuje okluzívny spôsob výslovnosti u všetkých hovoriacich. Len v jednom prípade H2 na šve slov *un dolor* [uɲ ðo'lor] používa aproximantu. Môže sa jednať o snahu priblížiť sa španielskej výslovnosti, ale skôr sa domnievame, že povolená artikulácia je čisto náhodná.

V skupine B tiež prevláda okluzívny variant: H7, H9, H11 a H12 sa držia výslovnosti okluzívneho [d]. H8 má opäť tendenciu strážiť si ústny prejav a to do takej miery, že na všetky miesta v tomto kontexte dáva aproximantu – *ningún documento* [niɲ'guɲ ðoku'mẽnto]. Pri H10 sa vyskytuje obojaký typ výslovnosti.

7.1.5 /ld/ na šve slov

V tejto analýze sme sledovali dve dvojice, v ktorých sa sled hlások /ld/ nachádza na šve slov: *el día* a *el dinero*. Rovnako ako v predchádzajúcich prípadoch, v skupine A všetci hovoriaci bez zaváhania používajú explozívu. V skupine B tiež prevláda tento typ výslovnosti, stretávame sa však s dvoma výskytmi aproximanty. H8 a H10 tak činia v slove *el día* [eɫ̞ 'ðia], rovnako ako dvaja členovia kontrolnej skupiny španielskych hovoriacich. Distribučné pravidlá ale hovoria, že ak fonéma /d/ stojí za laterálou, v španielčine nastáva okluzívna výslovnosť (vnútri aj na šve slov). Je však zaujímavé, že v druhom slove *el dinero* [eɫ̞ di'nero] v žiadnej zo skupín k prechodu na aproximantnú výslovnosť nedochádza.

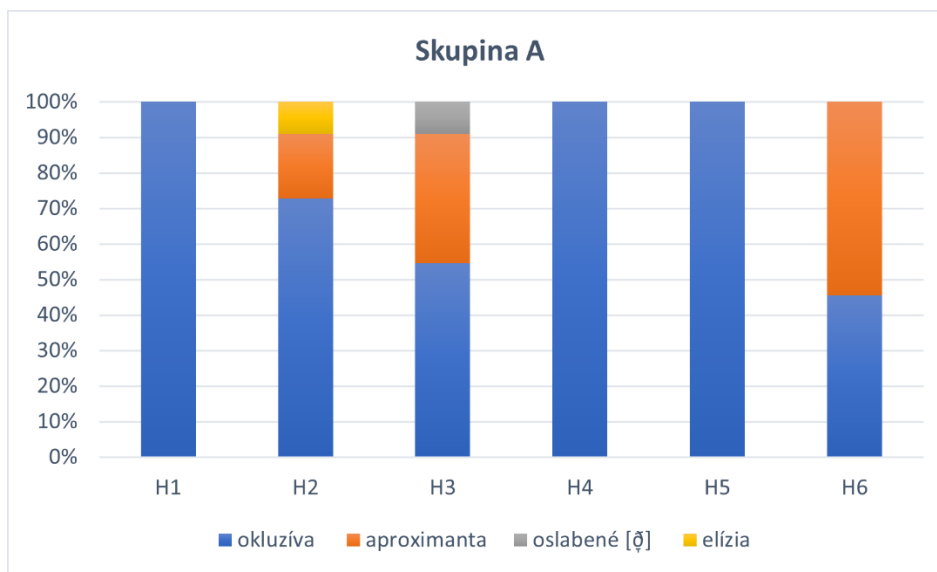
7.1.6 Vnútri slova medzi vokálmi

V intervokalickej pozícii býva výslovnosť konsonantu /d/ veľmi povolená. Tento fakt si uvedomujú českí a slovenskí študenti španielskeho jazyka na oboch úrovniach pokročilosti.

V skupine A si traja študenti (H1, H4 a H5) zachovávajú českú výslovnosť a doposiaľ si v cudzom jazyku neosvojili aproximantný variant. H5 v slove *jugador* [xuɣa'dor] vyslovuje intervokalicke /d/ ako explozívu s mimoriadnou silou a intenzitou. H2, H3 a H6 striedajú okluzívnu a aproximantnú výslovnosť, no voľba spôsobu artikulácie sa nedá nijako

predpovedať. V prídavných zakončených na *-ado* môžeme pozorovať, že H2 a H6 nielen vyslovujú [ð] aproximantne, ale aj omnoho viac povolene; u H2 dochádza v slove *había equivocado* [a'βja ekiβo'kao] takmer k úplnému vypusteniu hlásky (elízii). H3 síce v participiu *-ado* použila okluzívu, ale naopak v prídavných zakončenom na *-ido* si uvedomuje španielsku výslovnosť: *han venido* ['an be'niðo]. H6 používa aproximantný variant v slovách, v ktorých sa v predchádzajúcom a nasledujúcom okolí nachádza rovnaký zvuk, napr. *todo* ['toðo], *cucharadas* [kutʃa'raðas].

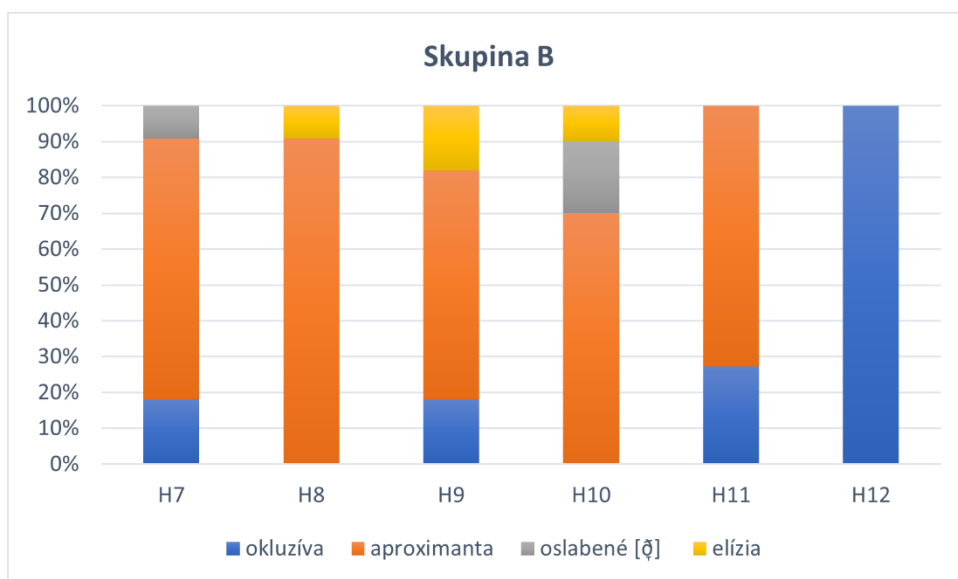

Graf 1 Spôsob výslovnosti fonémy /d/ v intervokalickej pozícii v skupine A

V skupine B pozorujeme väčšiu snahu o správnu výslovnosť a väčšie sústredenie na jednotlivé fonémy. Všetky študentky s výnimkou H12 používajú vo väčšine slov aproximantný variant. V prídavných zakončenom na *-ado* sa /d/ úplne vytráca z prehovoru H9 a H10 v slove *había equivocado* [a'βja ekiβo'kao]. Študentky si tak osvojujú výslovnosť, ktorá sa objavuje v hovorovom až vulgárnom štýle a hoci je bežná naprieč rôznymi vrstvami španielskych hovoriacich, elízia intervokalickeho [ð] sa považuje za nespisovnú formu výslovnosti.

V tejto skupine platí, že pokiaľ sa /d/ objavuje medzi dvoma rovnakými hláskami, hovoriaci majú tendenciu vysloviť [ð] oslabene alebo dochádza k syneréze: *todo* ['toðo], ['to] (H8, H10), *cucharadas* [kutʃa'raðas] (H9). H9 a H11 používajú vo väčšine prípadov v texte aproximantný variant, no v slove *jugador* [xuɣa'dor] sklznú k okluzívnej výslovnosti. Domnievame sa, že to môže byť spôsobené prítomnosťou /g/ v druhej slabike slova, ktoré sa tiež nachádza v intervokalickej prostredí. Ich pozornosť smeruje k výslovnosti prvej aproximanty, pri /d/ sa však prejaví naučená česká výslovnosť. H10 slovo *identidad* artikuluje

ako [iðeŋ'tea], no keďže sa pravdepodobne jedná o prerieknutie a skúmaná hláska [ð] zostáva v jednom intervokalickom kontexte nevyslovená, slovo sme pri tomto hovoriacom z analýzy vylúčili.

Graf 2 Spôsob výslovnosti fonémy /d/ v intervokalickej pozícii v skupine B

7.1.7 Vnútri slova po spoluhláske *r, s*

V španielčine sa v rámci skupiny /sd/ uplatňuje asimilácia, pričom vzniká znelá sykavka [z], napr. v *desde* ['dezðe]. V našej vzorke hovoriacich aj pokročilí študenti vyslovujú po [z] okluzívu. Ďalej pozorujeme, že v oboch skupinách sa až vo ôsmich prípadoch konsonant /d/ prispôsobuje predošlej hláske a pod spektrogramom vykazuje znaky znelej frikatívy. Pri takom vysokom počte opakovaní sa domnievame, že úžinové trvajúce spoluhlásky môžu do istej miery ovplyvniť výslovnosť nasledujúceho (znelého) segmentu.

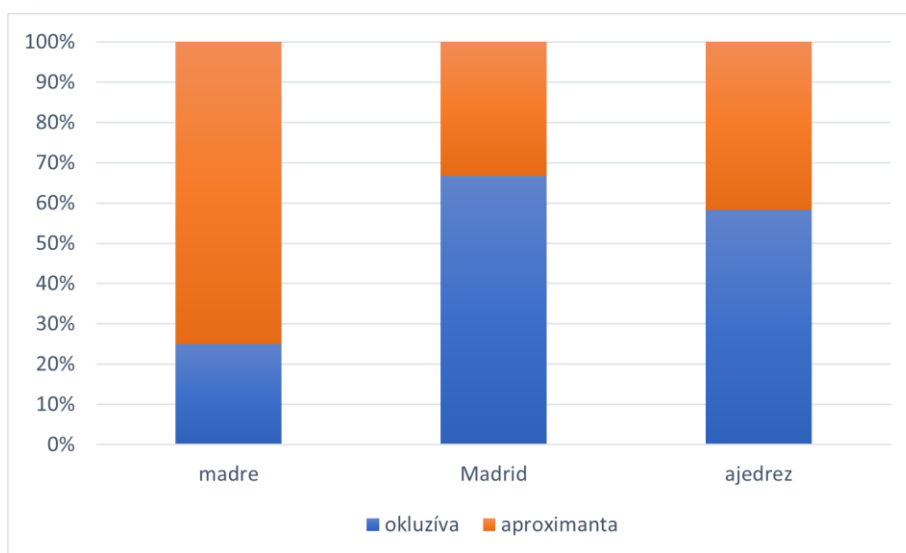
V prípade /r/ sa v skupine A stretávame u všetkých hovoriacich (s výnimkou H3) s alveolárnou okluzívnou výslovnosťou. V porovnaní so skupinou B je rozdiel skutočne markantný, študentky s pokročilejšou úrovňou naopak aktívne používajú aproximantný variant. Konsonant [ð] v slove *guardia* ['gwarðja] sa v podaní H7 blíži k výslovnosti interdenty [θ], čo je zvláštne, pretože ani v kontrolnej skupine rodených hovoriacich sa tento tvar nevyskytuje.

7.1.8 V tautosylabickej skupine s konsonantom

V tejto analýze sa ďalej zameriame na výslovnosť /d/, pokiaľ sa nachádza v tautosylabickej skupine. To znamená, že dva prvky, ktoré stoja vedľa seba, patria do rovnakej slabiky (Čermák, 2015, s. 150).

Všetci hovoriaci v skupine A vyslovujú /d/ alveolárne, spôsob artikulácie je však veľmi variabilný a závisí od konkrétneho slova. V slove *madre* [ˈmaðre] si až piati študenti osvojujú aproximantnú výslovnosť, čo je v tejto skupine pomerne vysoké číslo. Môže to súvisieť s tým, že sa jedná o krátke, dvojslabičné slovo, s ktorým sa študenti zoznamujú už na prvých hodinách cudzieho jazyka. Na základe tohto príkladu by sme mohli tvrdiť, že čím dlhšiu dobu slovo študenti poznajú a aktívne ho používajú, tým presnejšiu výslovnosť môžeme očakávať. Nemáme ale dostatočné dáta, ktoré by túto teóriu mohli potvrdiť alebo vyvrátiť.

Naopak, pri výslovnosti slova *Madrid* [maˈdrit] majú aj pokročilejší študenti zo skupiny B tendenciu používať českú výslovnosť. V tomto slove zohráva úlohu fakt, že dané slovo existuje aj v českom jazyku a je prirodzené, že si hovoriaci ponechávajú naučenú výslovnosť.

Graf 3 Realizácia fonémy /d/ v tautosylabickej skupine v konkrétnych slovách

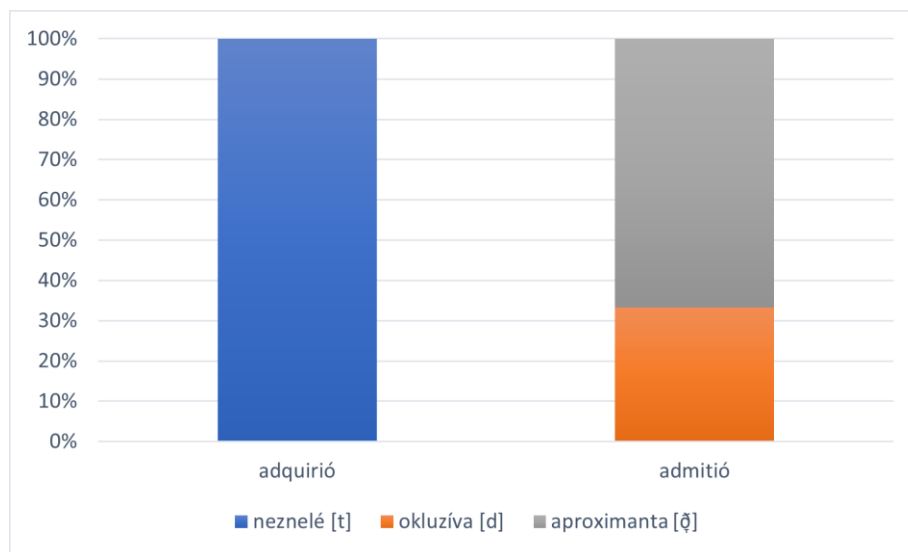
7.1.9 V heterosylabickej skupine s konsonantom

V tejto časti nadvižeme na predošlý kontext a budeme sa venovať fonéme /d/ v kombinácii so susedným konsonantom. V prípade, že sú prvky rozdelené slabičnou hranicou do dvoch rôznych slabík, označujeme ich ako heterosylabické (Čermák, 2015, s. 150). V našom texte sa nachádzali dva takéto výskyty v slovách *adquirió* a *admitió*.

Slovo *adquirió* bolo v oboch skupinách u všetkých hovoriacich vyslovené s neznelou okluzívou [t]. Táto jednoznačnosť vo vyslovení hlásky /d/ je dôkazom nevedomého prenosu fonologických poznatkov z materinského jazyka. V češtine a slovenčine dochádza pri strete spoluhlások rozličnej znelosti k spodobovaniu (asimilácii znelosti). Českí rodení hovoriaci uskutočňujú hláskové zmeny v slove automaticky a nie vždy sú si tohto javu vedomí. Ak po

znej spoluhláske /d/ nasleduje neznelé /k/, výslovnosťou sa prvý konsonant prispôsobí hláske neznej. To je dôvodom, prečo všetci študenti realizujú *adquirió* [atki'ɾjo] touto formou.

V slove *admitió* [aðmi'tjo] sa situácia mení a /d/ už nepodlieha znelostnej asimilácii. V skupine A polovica študentov (H3, H4, H5) používa alveolárnu okluzívu, v skupine B sa všetci hovoriaci s výnimkou H12 uchýľujú k aproximante. Opäť teda pozorujeme presnejšiu výslovnosť u študentov s pokročilejšou úrovňou španielčiny.

Graf 4 Realizácia fonémy /d/ v heterosylabickej skupine v konkrétnych slovách

7.1.10 Koniec slova

Špeciálnu pozornosť budeme venovať výslovnosti /d/ na konci slova. V analýze sme sa stretli s piatimi rôznymi spôsobmi výslovnosti, ktoré hovoriaci používajú. Klasicky sa v prejave objavuje okluzívna aj aproximantná alofóna /d/, častou možnosťou je tiež použitie neznej okluzívy [t], interdentalnej frikatívy [θ] alebo môže dochádzať k úplnému vypusteniu hlásky (elízii).

V prvom prípade študenti vyslovujú znelý okluzívny variant fonémy /d/. V skupine A sa s tým stretneme len u jednej študentky (H4), ktorá si po celú dobu zachováva slovenskú výslovnosť, a preto nie je prekvapením, že tak činí práve v slove *Madrid* [ma'drid], ktoré existuje aj v jej rodnom jazyku. V skupine B nájdeme len jeden výskyt znej okluzívy v imperatívne *mirad* [mi'rad] (H11).

Druhým spôsobom je vyslovenie aproximanty, ktorá sa objavuje u troch študentov v oboch skupinách. Hovoriaci ju vyslovujú jednohlasne v slove *mirad* [mi'rað], po ktorom nasleduje

slovo začínajúce na spoluhlásku /l/. Podľa normy sa za správnu považuje práve aproximantná alebo povolená forma, preto výslovnosť týchto študentov môžeme označiť za presnú.

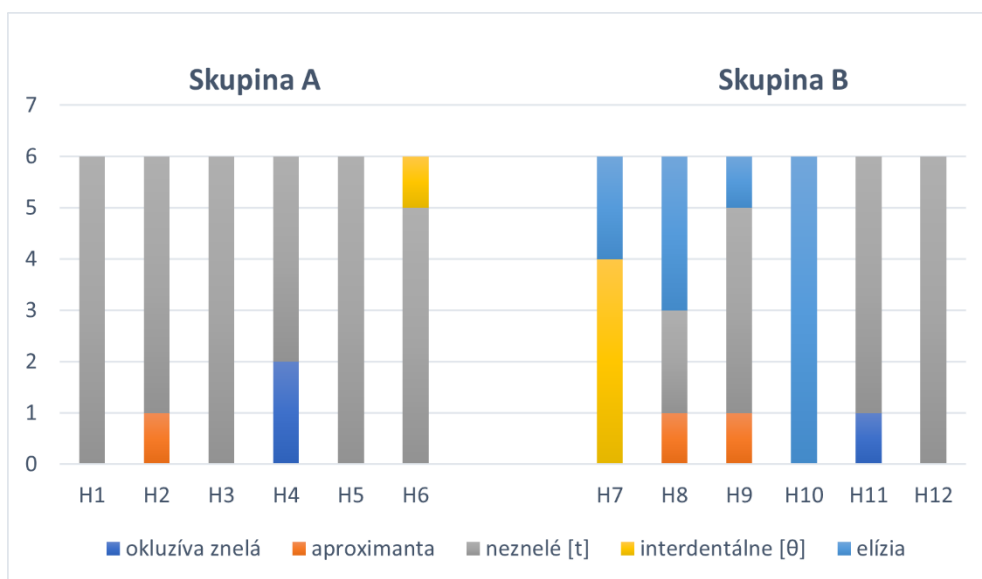
Najčastejším riešením pri /d/ na konci slova je použitie neznej okluzívnej spoluhlásky [t]. V skupine A týmto spôsobom hlásku realizujú všetci hovoriaci takmer v každom slove – *ciudad* [θju'ðat], *libertad* [liβer'tat], *verdad* [ber'ðat], *identidad* [iðenti'ðat]. V tomto kontexte u študentov opäť dochádza k uplatneniu znelostnej asimilácie. Ak sa v češtine a slovenčine znelá spoluhláska /d/ nachádza na konci slova pred pauzou (tj. pokiaľ bezprostredne nevyslovíme ďalšie slovo), dochádza k zmene výslovnosti na neznelú spoluhlásku [t].

Aj v skupine B je vyslovenie neznej okluzívy [t] najviac zastúpeným spôsobom v tomto kontexte. Výslovnosť neznelého náprotivku nastáva najmä ak ďalšie slovo začína na vokál, napr. *Madrid a* [ma'ðrit a] alebo /d/ stojí na konci vety a po ňom nasleduje pauza – *verdad* [ber'ðat]. V tejto skupine ale vidíme výrazný posun vo variabilite výslovnosti /d/ v koncovej pozícii a v porovnaní so skupinou A omnoho menej prípadov podlieha znelostnej asimilácii.

V ďalšom prípade hovoriaci používajú interdentálnu frikatívu [θ] a to aj napriek tomu, že sa táto hláska v českom konsonantickom systéme vôbec nenachádza. Tento spôsob výslovnosti si aktívne osvojuje H7 a jeden výskyt sa objavuje aj u H6 v skupine A. Najčastejšie sa tak deje v prípadoch, kedy po /d/ nasleduje slovo začínajúce na konsonant, napr. *libertad por* [liβer'taθ 'por] alebo *mirad la* [mi'raθ la]. Dôvodom môže byť fakt, že H7 v minulosti žila dlhšiu dobu v Madride a Navarre. Pobyt v zahraničí ju pravdepodobne ovplyvnil natoľko, že realizuje interdentálne [θ] na konci slova, ktoré je pre túto oblasť typické. Je ale nutné dodať, že hoci frikatívny variant nie je v súlade s normou, študentka si správne osvojuje naučenú regionálnu výslovnosť.

Poslednou možnosťou, ktorej sa dopúšťajú niektorí študenti hispanistiky, je úplné vypustenie koncového /d/. V skupine A sa s elíziou nestretáme, no v skupine B si tento jav osvojujú až štyria hovoriaci (H7, H8, H9 a H10). Najčastejšie dochádza k celkovému vypusteniu hlásky na konci slova pred vokálom, napr. *ciudad en* [θju'ða en] alebo pred konsonantom *libertad por* [liβer'ta por]. Najprekvapivejšie výsledky nájdeme u H10, ktorá realizuje elíziu vo všetkých výskytoch koncového [ð]. To dokonca aj v slove *mirad* [mi'ra], v ktorom je vynechanie hlásky z normatívneho hľadiska neprípustné a len zachovanie prízvuku bráni v zmene gramatického významu slova. Z rozkazovacieho spôsobu 2. osoby plurálu sa tak potom stáva jednotné číslo imperatívu toho istého slovesa, porov. *mira* ['mira] a *mirad* [mi'ra]. Používanie elízie v takej vysokej miere u študenta, ktorého rodným jazykom nie je

španielčina, je skutočne nezvyčajné. Vysvetľujeme si to len tým, že H10 je v pravidelnom kontakte so španielskymi hovoriacimi na fakulte i mimo nej a vďaka tomu si osvojila nesprávnu realizáciu /d/, ktorá je veľmi častá v niektorých dialektoch.

Graf 5 Porovnanie spôsobu výslovnosti fonémy /d/ v koncovej pozícii v oboch skupinách

Pokiaľ sa hláska /d/ vyskytuje na konci slova a nasledujúce slovo začína na rovnaký konsonant, môžu nastať tieto dve situácie: hlásky sú vyslovené oddelene s krátkou pauzou alebo v reči dochádza k prirodzenému viazaniu slov.

	vyslovené oddelene	viazanie slov
<i>pared de</i>	4	8
<i>usted debe</i>	2	10

Tabuľka 4 Spôsob výslovnosti fonémy /d/ na konci slova pred ďalším /d/

Ako môžeme vidieť v Tabuľke 4, hovoriaci majú tendenciu slová skôr viazať a pokiaľ ich oddeľujú, konajú tak, aby uskutočnili významovú pauzu vo výpovedi. S logickou prestávkou sa preto stretáme častejšie vo vete *¡Mirad la pared | de vuestra izquierda!*

Ak v prehovore dochádza k viazaniu slov, až 83 % hovoriacich vyslovuje znelé okluzívne [d], a to najmä v skupine menej pokročilých študentov, napr. *pared de* [pa're de]. V skupine B sa v troch prípadoch objavuje aproximantný variant: *usted debe* [uʃte'ðeβe].

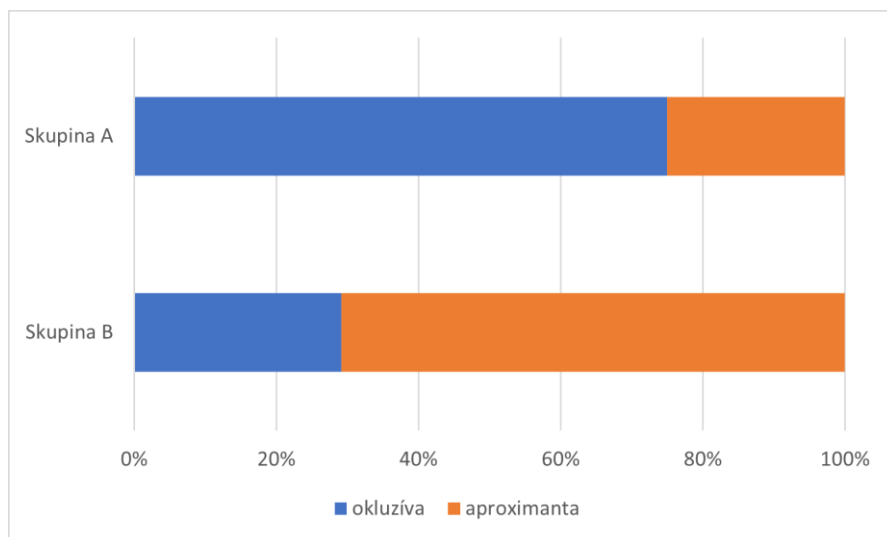
Prvé slovo	Druhé slovo	Príklad	Počet výskytov
Neznelé [t]	Znelé [d]	[pa'ret de]	2
Znelé [d]	Znelé [d]	[pa'red de]	1
Interdentálne [θ]	Znelé [d]	[uʂ'teθ 'deβɛ]	1
Elízia	Znelé [d]	[uʂ'te 'deβɛ]	2

Tabuľka 5 Realizácia fonémy /d/ pri oddelovaní slov

V situácii, keď hovoriaci vyslovujú slová oddelene, nastávajú až štyri rôzne spôsoby výslovnosti. Ako vyplýva z Tabuľky 5, na konci prvého slova sa môže nachádzať neznelé [t], znelé [d], interdentálne [θ] alebo dochádza k úplnému vypusteniu hlásky (nejedná sa však o spájanie slov, hovoriaci medzi slovami realizujú pauzu). Druhé slovo následne začína vždy znelou okluzívou [d].

7.1.11 Na šve slov

V tomto kontexte sa /d/ nachádza na začiatku slova a pokiaľ mu nepredchádza absolútna pauza, /n/ alebo /l/, v plynulej reči sa podľa normy vyslovuje aproximantne. Pozrieme sa na dve situácie, v ktorých sa fonéma /d/ vyskytuje na šve slov.

Graf 6 Spôsob výslovnosti fonémy /d/ na šve slov medzi vokálmi v oboch skupinách

V prvom rade budeme analyzovať výslovnosť hlásky /d/ na šve slov medzi vokálmi. Ako vyplýva z Grafu 6, v skupine A prevláda okluzívna výslovnosť, aproximanta sa objavuje s oveľa nižšou frekvenciou (celkovo 25 % výskytov). Hovoriaci sa najčastejšie uchýľujú k aproximante v krátkych slovách, napr. pri predložke *de* [ðe]. V skupine B už vidíme posun k správnej aproximantnej výslovnosti, ktorú študentky realizujú až v 71 % slov.

V druhom prípade sa /d/ nachádza na šve slov po konsonante *r* alebo *s*. V skupine A všetci hovoriaci vyslovujú /d/ ako alveolárnu okluzívu. U niektorých hovoriacich (napr. H2) je v spojení slov *cucharadas de* [kutʃa'raða ze] skúmaná hláska ovplyvnená predošlým [z]. V skupine B sa s aproximantou stretne len u H7 a H9. V porovnaní s kontextom 7.1.7, kde sa /d/ vyskytuje vnútri slova po spoluhláske, pozorujeme v tomto prípade omnoho častejšie použitie okluzívy. Môžeme teda konštatovať, že rozlišovanie kontextu v rámci jedného slova a na šve slov má zásadný vplyv na výslednú realizáciu skúmanej hlásky.

7.2 Fonéma /g/

V španielčine sa hláska /g/ tvorí na mäkkom podnebí, teda na rovnakom mieste ako v češtine. V analýze sa preto tentokrát zameriame len na jej spôsob výslovnosti a schopnosť študentov rozlišovať okluzívne a aproximantné varianty v šiestich rôznych kontextoch.

7.2.1 Na začiatku vety po absolútnej pauze

Rovnako ako v prípade predošlej fonémy, /g/ sa v španielčine realizuje okluzívne, ak nasleduje po absolútnej pauze na začiatku vety. Tento variant poznáme aj v češtine, preto môžeme predvídať vysokú frekvenciu okluzívnej (teda správnej) výslovnosti pri našej vzorke študentov.

V skupine A podľa očakávania všetci študenti používajú znelú velárnu okluzívu [g]. Keďže sa hláska nachádza po logickej prestávke vo výpovedi, je vyslovená s väčšou intenzitou ako v ostatných kontextoch. V skupine B tiež dominuje okluzívny spôsob výslovnosti. Zaujímavé výsledky prinieslo slovo *gracias*, ktoré dvaja hovoriaci (H10 a H11) artikulujú s neznelou mäkkopodnebnou hláskou [k] – ['kraθjas]. V rovnakom slove sa v jednom prípade u H9 dokonca objavuje aproximanta ['ɣraθjas]. Vyššia chybovosť v pokročilejšej skupine je pre nás prekvapením, no môže byť spôsobená tým, že prejav hovoriacich je plynulejší a kohéznejší; preto k spomenutým zmenám dochádza pod vplyvom poslednej hlásky v predošlej vete.

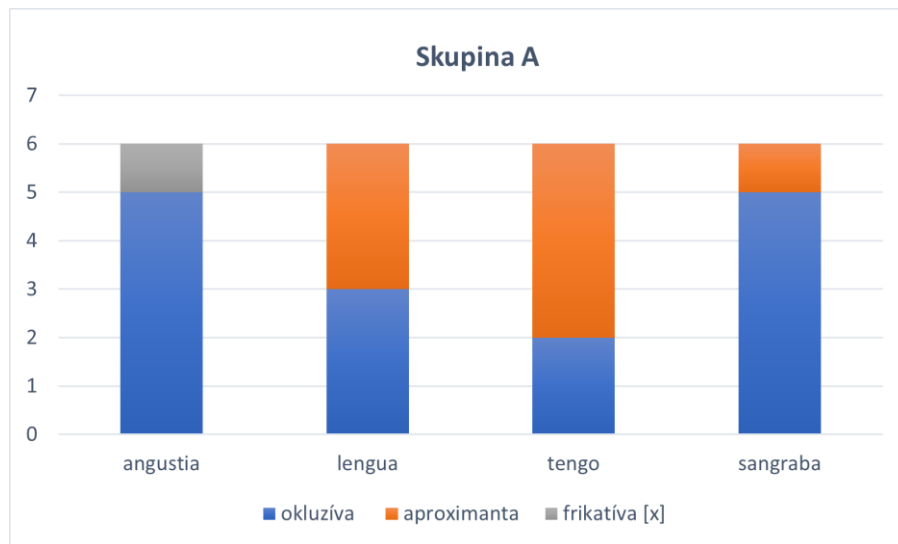
7.2.2 Po nazále /n/ vnútri slova

Ako sme uviedli v teoretickej časti tejto práce, ak sa pred /g/ vyskytuje nazála, v španielčine podľa distribučných pravidiel nastáva okluzívna výslovnosť. Avšak v skupine študentov hispanistiky sa stretávame s oboma výslovnostnými variantmi hlásky – okluzívou aj aproximantou. V analýze sme si všimli, že pri niektorých slovách dochádza k častejšiemu užitiu aproximanty ako u ostatných. V slovách *angustia* [ãŋ'guʃtja] a *sangraba* [saŋ'graβa] väčšina hovoriacich používa podľa správnosti okluzívu. V skupine A si len H6 v prvom slove zamieňa ortoepické pravidlá španielskeho jazyka a /g/ vyslovuje ako velárne frikatívne [x]:

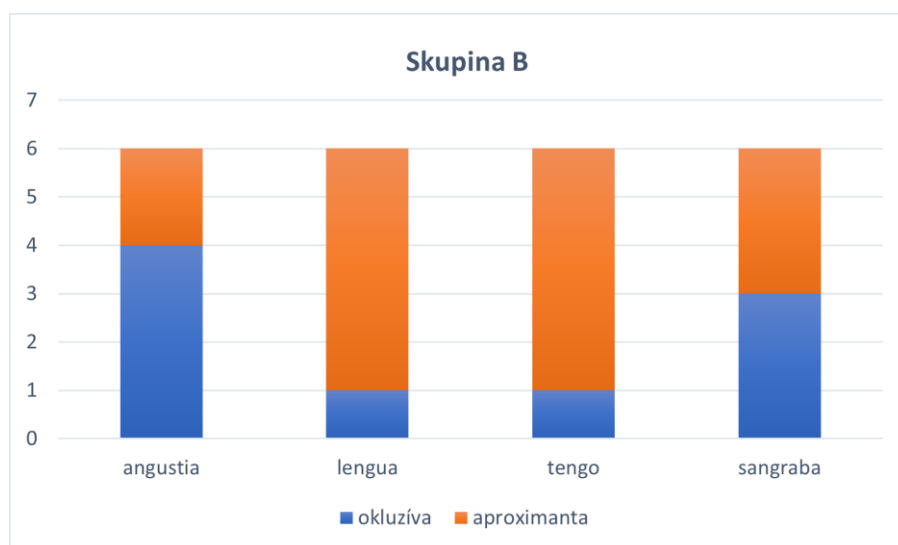

[ãŋ'xuŋtja]. K tejto chybe často dochádza u učiacich sa cudzieho jazyka, ktorí si osvojujú nový pravopis. Graféma *g* sa však realizuje touto formou len ak sa nachádza v spojení s vokálmi *e* alebo *i*. V skupine B dochádza k užitiu aproximanty vo vyššej miere, stále však prevláda okluzívny spôsob výslovnosti.

Odlíšná situácia nastáva v slovách *lengua* ['leŋɥwa] a *tengo* ['teŋɥo], kde výrazne viac hovoriacich naprieč oboma skupinami používa aproximantný variant. Okluzívnu výslovnosť si prakticky zachovávajú len študenti, ktorí v žiadnom inom kontexte nerozlišujú alofóny fonémy /g/. Na porovnanie sme využili skupinu rodených hovoriacich, ktorá však možnosť výskytu aproximanty v týchto dvoch slovách nepotvrdila. Povolenejšiu výslovnosť sledujeme len v slove *lengua* ['leŋɥwa], v ktorom za /g/ nasleduje polospoluhláskové [w].

Graf 7 Realizácia fonémy /g/ v konkrétnych slovách v skupine A

Graf 8 Realizácia fonémy /g/ v konkrétnych slovách v skupine B

7.2.3 /nd/ na šve slov

Teraz sa pozrieme na výslovnosť skupiny /ng/ na šve slov a porovnáme prípadné rozdiely s predošlým kontextom.

V skupine A študenti nemajú s okluzívnou výslovnosťou problém, keďže fonéma /g/ má rovnaké charakteristiky aj v ich rodnom jazyku. Avšak v sekvencii *un gusto* [ũŋ 'ɣuŋto] dvaja hovoriaci (H2, H6) realizujú /g/ aproximantne. Niekedy k tejto artikulácii dochádza z dôvodu, že predošlá hláska bola vyslovená oslabene alebo vôbec a /g/ sa tak ocitá v intervokalickej pozícii, preto je v prehovore počuť aproximantné [ɣ]. V skupine B nachádzame väčšiu variabilitu vo výslovnosti hlásky, čo môže byť zapríčinené tým, že študentky H8 a H10 majú tendenciu kontrolovať svoj prejav a /g/ vyslovujú aproximantne aj na nesprávnych miestach.

Opäť platí, že záverová spoluhláska [g] sa vyskytuje s vyššou frekvenciou v skupine A. To znamená, že v tomto kontexte presnejšiu výslovnosť podľa spôsobu a miesta artikulácie zaznamenávame u skupiny menej pokročilých študentov.

7.2.4 Vnútri slova medzi vokálmi

V intervokalickej pozícii je výslovnosť španielskej hlásky /g/ rýchla a povolená. V skupine A však bola viac ako polovica prípadov vyslovená okluzívne. Väčšinou si študenti buď úplne osvojujú aproximantný variant (H2, H6) alebo si po celú dobu ponechávajú českú výslovnosť (H3, H4, H5). Len v jednom prípade študentka H1 strieda oba typy, porov. *conmigo* [kon'miɣo], ale *negocio* [ne'goθjo].

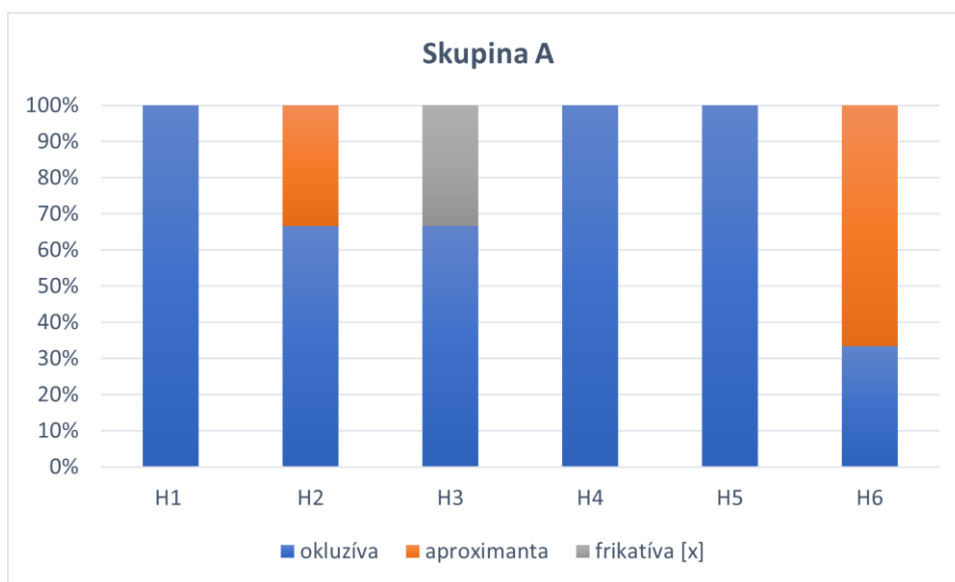
V skupine B medzi vokálmi prevláda u hovoriacich aproximantný variant (celkovo 71 % výskytov) a vo vyššej miere sa stretáme so správnou výslovnosťou. Aj v tejto skupine môžeme študentov rozdeliť do troch skupín podľa ich schopnosti rozlišovať alofóny /g/: H7, H8 a H10 vyslovujú vo všetkých slovách aproximantu; u H9 a H11 sa objavuje obojaká výslovnosť a len H12 používa v intervokalickom kontexte po celý čas okluzívu.

Zaujímavé výsledky prinieslo slovo *agua*, v ktorom /g/ predchádza polospoluhláskovému [w]. V niektorých regionálnych variantoch sa /g/ v tomto hláskovom okolí častokrát oslabuje alebo dokonca úplne vypúšťa (Čermák, 2015, s. 132). U študentov však dochádza k opačnej situácii a až polovica hovoriacich (H3, H4, H5, H9, H11, H12) vyslovuje hlásku okluzívne ['agwa].

7.2.5 Vnútri slova po konsonante

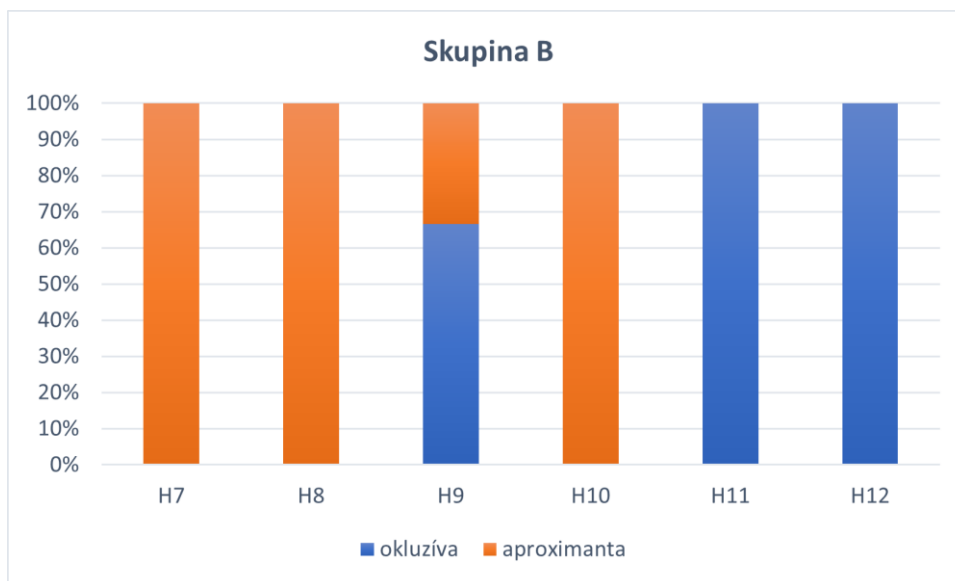
V texte sa nachádzali tri výskyty fonémy /g/ vnútri slova po konsonante: *algo*, *colgó*, *amargo*. Na rozdiel od predošlej fonémy, ak sa pred konsonantom /g/ nachádza laterála, môžeme očakávať aproximantnú výslovnosť. Zahraniční študenti však pravidlá distribúcie ovládajú len na teoretickej úrovni a prax ukázala, že aproximantu používajú len niektorí z nich. Výsledky sa opäť odvíjajú od schopnosti konkrétneho študenta rozlišovať hlásky a jeho úrovne pokročilosti v španielskom jazyku.

V skupine A dominuje okluzívny variant, no u H2 a H6 sa stretne aj s aproximantou, napr. *colgó* [kol'ɣo]. V tomto slove H3 hlásku vyslovuje ako neznelé velárne frikatívne [x]: *colgó* [kol'xo]. Podľa našich odhadov si študentka mýli ortoepické pravidlá a kontext, v ktorom sa /g/ realizuje touto formou.

Graf 9 Spôsob výslovnosti fonémy /g/ vnútri slova po konsonante v skupine A

V skupine B bola viac ako polovica výskytov vyslovená aproximantne, no správna výslovnosť je veľmi individuálna. Pre porovnanie, traja hovoriaci (H7, H8 a H10) používajú vo všetkých slovách aproximantu, zatiaľ čo u H11 a H12 zaznel len okluzívny spôsob vyslovenia hlásky. H7 sa navyše výslovnosťou približuje k miestu artikulácie neznej velárnej frikatívy [x], napr. *amargo* [a'marxo]. Na rozdiel od študentky v skupine A však nejde o zámenu realizácie hlásky, ale skôr o snahu priblížiť sa hovorovej španielskej výslovnosti.

Graf 10 Spôsob výslovnosti fonémy /g/ vnútri slova po konsonante v skupine B

7.2.6 Vnútri slova pred konsonantom

Ak sa /g/ vyskytuje v implozívnej pozícii pred konsonantom, spisovná výslovnosť pripúšťa okluzívu alebo aproximantu (Čermák, 2015, s. 132). Medzi slová s výskytom v tejto pozícii patria *ignoraba* a *signo*. Výslovnosť sa do značnej miery odvíja od konkrétneho slova: kým v *ignoraba* [iɣno'raβa] si všetci študenti zo skupiny B osvojujú aproximantný variant, slovo *signo* ['signo] až polovica z nich vyslovuje okluzívne. Okluzívu volia práve pokročilí študenti s takmer bezchybnou výslovnosťou, preto je možné, že si preberajú napočúvanú španielsku výslovnosť a aplikujú zvláštnosti distribúcie /g/ na správne miesta.

Pokiaľ sa /g/ s konsonantom nachádzajú v jednej tautosylabickej skupine, v súlade s normou je len aproximantná výslovnosť. U hovoriacich sa však objavujú oba spôsoby artikulácie hlásky, hoci výrazne častejšie sa s okluzívou stretne v skupine A (až 75 % výskytov). Napríklad v slove *lágrimas* ['lagrimas] až piati hovoriaci z tejto skupiny realizujú záver, zatiaľ čo v skupine B si českú výslovnosť ponechávajú len dve študentky.

7.2.7 Na šve slov

Napokon sa budeme venovať výslovnosti fonémy /g/ na šve slov. V tomto kontexte sa hláska realizuje aproximantne, pokiaľ sa nachádza na začiatku slova v plynulom toku reči a nepredchádza jej nazála /n/. Budeme sledovať tri situácie, v ktorých sa /g/ objavuje na hranici slov: medzi vokálmi, po konsonante a pred konsonantom.

	medzi vokálmi (%)		po konsonante (%)		pred konsonantom (%)	
	[g]	[ɣ]	[g]	[ɣ]	[g]	[ɣ]
Skupina A	75	25	94	6	92	8
Skupina B	25	75	44	56	42	58

Tabuľka 6 Percentuálne zastúpenie fonémy /g/ na šve slov

Ako vyplýva z Tabuľky 6, najpresnejšiu výslovnosť aproximantného [ɣ] nájdeme v intervokalickej pozícii pri oboch skupinách. S aproximantou sa častejšie stretáme v spojení slov, v ktorých za /g/ stojí polospoluhláskové [w], napr. *te guardaremos* [te ɣwarðə'remos]. Rozdiely vo výslovnosti medzi skupinami sú naozaj výrazné, kým v skupine A bola len štvrtina výskytov vyslovená aproximantne, v skupine B si hovoriaci až na pár výnimiek osvojujú správny variant.

Naopak, pokiaľ /g/ nasleduje po konsonante, hovoriaci naprieč oboma skupinami používajú aproximantu najmenej. V skupine A nachádzame len jeden výskyt aproximantnej alofóny (H2), študenti si v ostatných prípadoch ponechávajú výslovnosť rodného jazyka, napr. *más grave* ['mas 'graβe]. V skupine B sú oba varianty rovnomerne vyvážené.

V poslednom prípade stojí /g/ pred konsonantom. V spojení slov *de gnomo* všetci hovoriaci zo skupiny A realizujú záver [ðe'gnomo], v skupine B prevláda aproximanta [ðe'ɣnomo], no v skupine rodených hovoriacich sa /g/ úplne vypúšťa z prehovoru [ðe 'nomo].

7.3 Diskusia

Hoci sa nám vo všeobecnosti podarilo zdokumentovať výslovnostné varianty foném /d/ a /g/, sme si vedomí nedostatkov, ktoré výskum tak malého rozsahu prináša. Naša vzorka zahŕňa len 12 hovoriacich a 86 položiek cieľových konsonantov. Na to, aby sme mohli vyvodiť nejaké relevantné závery a zaistiť vyššiu spoľahlivosť výsledkov, je potrebné zrealizovať výskum na väčšej vzorke referentov.

Okrem toho, v tejto práci sme sa zamerali na homogénnu vzorku študentov 1. a 3. ročníka hispanistiky. Títo študenti majú za sebou jeden alebo dva semestre fonetiky španielčiny a keďže mali možnosť nacvičiť si španielsku výslovnosť na hodinách, očakáva sa, že hlásky vyslovujú presnejšie v porovnaní so študentmi iných jazykových kurzov.

8 Záver a zodpovedanie výskumných otázok

V tejto časti zhrnieme zistenia z analýzy a zodpovieme otázky, ktoré sme si vytýčili v kapitole 6.1. Naším hlavným cieľom bolo zistiť, akým spôsobom si českí a slovenskí študenti osvojujú španielske fonémy /d/ a /g/, ktoré sa vyslovujú inak ako v ich materinskom jazyku.

Výsledky tohto výskumu dokazujú, že odlišná výslovnosť skutočne predstavuje pre študentov cudzieho jazyka problém. Vo väčšine prípadov sa prejavila neschopnosť študentov realizovať aproximantné /d/ a /g/ v potrebných kontextoch, dokonca ani v skupine pokročilých študentov nie je rozlišovanie variantov samozrejmosťou. Ako potvrdzujú aj štúdie z iných jazykov (Zampini, 1994), je zrejmé, že absencia alofónnej duality v zvukovom systéme L1 bude mať negatívny vplyv na osvojenie si španielskych hlások v L2.

Na základe našich zistení môžeme hovoriacich rozdeliť do troch skupín: 1) študenti, ktorí si po celú dobu zachovávajú českú výslovnosť, tj. nie sú schopní rozlišovať alofóny španielskych foném /d/ a /g/ 2) študenti, ktorí sú si vedomí alofónnej duality v španielčine, no zamieňajú si kontexty distribúcie a aproximantné hlásky používajú na nesprávnych miestach a 3) študenti, ktorí rozlišujú alofóny /d/ a /g/ a používajú ich podľa distribučných pravidiel.

Predmetom nášho skúmania bolo tiež identifikovať miesto artikulácie, na ktorom sa tvorí hláska /d/. Vo väčšine prípadov si hovoriaci ponechávali rovnakú (teda alveolárnu) výslovnosť ako v ich rodnom jazyku, no až tretina študentov sa snažila vyslovovať /d/ dentálne.

Nezaznamenali sme vyššiu frekvenciu dentálnej výslovnosti u Slovákov v porovnaní s českými študentmi. Napriek tomu, že slovenčina v tomto zmysle vykazuje väčšiu podobnosť s cieľovým jazykom (jazyk pri artikulácii môže siahať až na horné rezáky), nepotvrdilo sa, že by táto charakteristika predstavovala výhodu pri osvojení L2.

V analýze ďalej dochádzame k týmto záverom:

a) Hláskové okolie zohráva kľúčovú úlohu pri určovaní toho, ako sa bude výsledná hláska realizovať. Postavenie fonémy /d/ na konci slova prinieslo najväčšiu variabilitu vo výslovnosti a malo významný vplyv na distribúciu rozličných variantov. Koncové /d/ bolo veľmi často vyslovené pomocou neznelého náprotivku [t], interdentalného [θ] alebo dochádzalo k jeho celkovému vypusteniu. Kontext skúmajúci hlásku v implozívnej pozícii pred konsonantom [k] odhaľuje zaujímavé informácie o prenose fonologických poznatkov

z L1 a spôsobuje, že u všetkých hovoriacich dochádzalo k jednoznačnému použitiu neznej okluzívy [t].

V prípade fonémy /g/ sa objavovalo striedanie okluzívneho a aproximantného variantu. Začiatočná pozícia podľa očakávania zaznamenala najpresnejšie výsledky vo výslovnosti. Medzi hovoriacimi sa vyskytla aj hláska [x], ktorej prítomnosť odôvodňujeme zámenou ortoepických pravidiel.

b) Na základe našej analýzy môžeme potvrdiť, že schopnosť správne vyslovovať španielske hlásky sa do určitej miery odvíja od jazykovej úrovne. Nie je to však jediný faktor, ktorý má vplyv na osvojovanie výslovnosti cudzieho jazyka. Stretáme sa s prípadmi, kedy má hovoriaci nižšiu úroveň jazyka, ale podľa správnosti rozlišuje varianty foném /d/ a /g/ (H2 v skupine A), a naopak, sú študenti, ktorí majú jazykovú úroveň vysokú, ale držia sa skôr českej výslovnosti (H11 v skupine B). Vo väčšine prípadov ale platí, že študenti v pokročilej skupine sa usilujú kopírovať španielsku výslovnosť a dosahujú lepšie výsledky, zatiaľ čo v skupine A zaznamenávame menej správnych realizácií.

c) Dĺžka štúdia sa môže, no nemusí odraziť v schopnosti správne artikulovať španielske hlásky. Učebnicový príklad správnej výslovnosti nachádzame u H7, ktorá sa španielsky jazyk učí 24 rokov a z celej vzorky študentov dosahuje najlepšie výsledky vo výslovnosti. Na základe toho by sme mohli tvrdiť, že s dĺžkou štúdia narastá schopnosť správne artikulovať hlásky. Ukazuje sa však, že osvojenie si španielskych hlások je veľmi individuálne. Pre porovnanie, H12 sa ako druhá najdlhšie venuje štúdiu jazyka, no výsledky má skôr priemerné a ponecháva si českú výslovnosť. V kontraste s tým je H10, ktorá sa jazyk učí necelých päť rokov, no rozlišuje varianty foném /d/ a /g/ a dokonca si osvojuje niektoré regionálne výslovnosti.

Na záver dodávame, že osvojovanie fonetiky druhého jazyka je veľmi zložitý proces, ktorý väčšina dospelých študentov nezvládne bez určitej formy výučby a uvedomenia si rozdielov medzi L1 a L2. Častokrát sa pozornosť kladie na ostatné zložky gramatiky (slovná zásoba, morfológia, syntax), no výučbe fonetiky cieľového jazyka sa nevenuje dostatočná pozornosť. To môže mať za následok rôzne problémy, ktoré študentom bránia, aby dosahovali väčšiu plynulosť a prirodzenosť v ústnom prejave. Preto sa domnievame, že rozvíjanie správnej výslovnosti L2 by malo byť pevnou súčasťou na hodinách cudzieho jazyka.

Resumé

V tejto práci sme sa venovali téme osvojovania si jazyka z fonetického hľadiska. Naším cieľom bolo vyskúmať, ako českí a slovenskí študenti vyslovujú fonémy /d/ a /g/ a ich varianty v španielskom jazyku. Zároveň sme chceli zdokumentovať, či správna výslovnosť môže súvisieť s jazykovou úrovňou hovoriacich.

V teoretickej časti sme charakterizovali skúmané fonémy a poukázali na rozdiely s češtinou a slovenčinou. Zatiaľ čo v týchto dvoch jazykoch sa uvedené prvky vyslovujú na všetkých miestach okluzívne, v španielčine sa ich spôsob artikulácie mení v závislosti od konkrétnej pozície hlásky v slove. Ďalší rozdiel medzi danými jazykmi spočíva v mieste, na ktorom sa vytvára hláska /d/. Na základe tohto porovnania sme uvedené konsonanty identifikovali ako problematické pre študentov cudzieho jazyka. Následne sme zadefinovali základné pojmy spojené s osvojovaním si cudzieho jazyka. Opísali sme dva známe modely, ktoré vysvetľujú, akým spôsobom prebieha osvojovanie jazyka, a to najmä z pohľadu fonetiky.

V praktickej časti sme analyzovali nahrávky dvanástich českých a slovenských študentov španielčiny a zamerali sa na výslovnosť vopred vybraných foném /d/ a /g/. Účastníkov nahrávania sme rozdelili do dvoch skupín podľa úrovne cudzieho jazyka. V analýze sme porovnávali schopnosť študentov rozlišovať aproximantné a okluzívne varianty. Ukázalo sa, že pokročilí študenti zo skupiny B dosahovali lepšie výsledky vo výslovnosti ako skupina menej pokročilých študentov.

Pri fonéme /d/ sme zaznamenali niektoré regionálne varianty (oslabené [ð], interdentalne [θ], elízia hlásky), ktoré sa najčastejšie vyskytovali v intervokalickej pozícii a na konci slova. Len jedna tretina študentov používala dentálnu výslovnosť, v ostatných prípadoch sa prejavil očividný vplyv rodného jazyka a študenti hlásku artikulovali alveolárne. Pri fonéme /g/ dochádzalo vo väčšine kontextov k priamemu prenosu vedomostí z L1, a teda k okluzívnemu spôsobu artikulácie. Výnimkou bola pozícia medzi vokálmi a pred polospoluhláskovým [w], v ktorej hovoriaci realizovali hlásku aproximantne alebo viac povolene.

Výsledky a zistenia z analýzy sme zakreslili do grafov a tabuliek, ktoré tvoria súčasť tejto práce. Dospeli sme k záveru, že schopnosť správne artikulovať hlásky sa odvíja nielen od úrovne alebo dĺžky štúdia cudzieho jazyka, no dôležitú rolu zohrávajú aj rôzne externé faktory, preto je osvojenie si správnej výslovnosti veľmi individuálne.

Resumen

En el presente trabajo hemos abordado el tema de la adquisición de la lengua desde una perspectiva fonética. Nuestro objetivo era investigar cómo los estudiantes checos y eslovacos pronuncian los fonemas /d/ y /g/ y sus variantes en español. Asimismo, queríamos averiguar si la pronunciación correcta puede estar relacionada con el nivel lingüístico de los hablantes.

En la parte teórica, hemos caracterizado los fonemas analizados y hemos destacado las diferencias con el checo y el eslovaco. Mientras que en estas dos lenguas los elementos se pronuncian de forma oclusiva en todos los contextos, en español su forma de articulación depende de la posición concreta en la palabra. Otra diferencia entre las lenguas estudiadas consiste en el lugar donde se forma el sonido /d/. A partir de esta comparación, hemos identificado las consonantes señaladas como problemáticas para los estudiantes de la lengua extranjera. A continuación, hemos definido los conceptos básicos relacionados con la adquisición de las lenguas extranjeras. Hemos descrito dos modelos reconocidos que explican cómo se adquiere una lengua, sobre todo desde el punto de vista fonético.

En la parte práctica, hemos analizado las grabaciones de doce estudiantes checos y eslovacos de español y nos hemos centrado en la pronunciación de los fonemas /d/ y /g/. Hemos dividido a los participantes en dos grupos según su nivel en la lengua extranjera. En el análisis, se ha comparado la capacidad de los estudiantes de distinguir entre las variantes aproximantes y oclusivas. Se ha comprobado que los alumnos avanzados del grupo B obtuvieron mejores resultados en la pronunciación que el grupo de alumnos menos avanzados.

En cuanto al fonema /d/, hemos observado algunas variantes regionales (la [ð] reducida y débil, la fricativa interdental [θ] o la omisión total), que se producían con mayor frecuencia en la posición intervocálica y final. Solo un tercio de los hablantes utilizaba la pronunciación dental, en el resto de los casos resultaba evidente la influencia de la lengua materna y los estudiantes articulaban la /d/ alveolar. En el caso del fonema /g/, se producía una transferencia directa de conocimientos de la L1 en la mayoría de los contextos y, por lo tanto, el modo de articulación era oclusivo. La excepción fue la posición intervocálica y precediendo a la semiconsonante [w], en la que los hablantes realizaban el fonema de forma aproximante o más relajada.

Los resultados y conclusiones del análisis los hemos presentado en gráficos y tablas que forman parte de esta tesis. Hemos llegado a la conclusión de que la capacidad de articular los

sonidos correctamente no depende solo del nivel o de la duración del estudio de la lengua extranjera, sino que diversos factores externos desempeñan también un papel importante, por lo cual, la adquisición de una pronunciación correcta resulta ser de carácter individual.

Bibliografia

- Carreira, M. M. (1998). A constraint-based approach to Spanish spirantization. In J. Lema & E. Treviño (Eds.), *Theoretical Analyses of Romance Languages*. (pp. 143-158). Amsterdam: John Benjamins.
- Čermák, P. (2015). *Fonetika a fonologie současné španělštiny*. Praha: Karolinum.
- Ellis, R. (1985). *Understanding second language acquisition*. Oxford University Press.
- Gass, S. M., & Selinker L. (2001). *Second Language Acquisition. An introductory course* (2. ed.). Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Chomsky, N. (1965). *Aspects of the Theory of Syntax*. Cambridge, Massachusetts: MIT press.
- Chomsky, N. (1975). *Reflections on language*. New York: Pantheon Books.
- International Phonetic Association (1999). *Handbook of the International Phonetic Association: A guide to the use of the International Phonetic Alphabet*. Cambridge University Press.
- Kráľ, A., & Sabol J. (1989). *Fonetika a fonológia*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- Králová, J. (1998). *Kapitoly ze zvukového rozboru španělštiny (na pozadí češtiny)*. Praha: Karolinum.
- Lado, R. (1957). *Linguistics Across Cultures: Applied Linguistics for Language Teachers*. Ann Arbor, Michigan: University of Michigan.
- Larsen-Freeman, D., & Long, M. H. (1991). *An Introduction to Second Language Acquisition Research*. New York: Longman.
- LLeó, C. (1997). *La adquisición de la fonología de la primera lengua y de las lenguas extranjeras*. Madrid: Visor.
- Machač, P., & Skarnitzl, R. (2009). *Fonetická segmentace hlásek*. Praha: EPOCH.
- Navarro Tomás, T. (2004). *Manual de pronunciación española* (28. ed.). Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas. (Prvé vydanie publikované 1918)

- Odlin, T. (1989). *Language transfer: cross-linguistic influence in language learning*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Palková, Z. (1994). *Fonetika a fonologie češtiny*. Praha: Karolinum.
- Quilis, A. (1988). *Fonética acústica de la lengua española*. Madrid: Gredos.
- Quilis, A. (1999). *Tratado de fonología y fonética españolas* (2.ed.). Madrid: Gredos.
- Real Academia Española (2011). *Nueva gramática de la lengua española. Fonética y fonología*. Madrid: Espasa.

Elektronické zdroje

- Alsaawi, A. (2015). Spelling errors made by Arab learners of English. *International Journal of Linguistics*, 7(5), 55-67. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2818442>
- Borkin, A., & Reinhart, S. M. (1978). Excuse Me and I'm Sorry. *TESOL Quarterly*, 12(1), 57-69. <https://doi.org/10.2307/3585791>
- Čermák, P., & Vavřín, M. *Korpus InterCorp – španělština, verze 13 z 1. 11. 2020*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2020. Dostupné z: <http://www.korpus.cz>
- Hecht, B. F., & Mulford, R. (1982). The acquisition of a second language phonology: Interaction of transfer and developmental factors. *Applied Psycholinguistics*, 3(4), 313-328. <https://doi.org/10.1017/S0142716400004252>
- McLaughlin, B. (1977). Second-language learning in children. *Psychological bulletin*, 84(3), 438-459. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.84.3.438>
- Piske, T., MacKay, I. R., & Flege, J. E. (2001). Factors affecting degree of foreign accent in an L2: A review. *Journal of phonetics*, 29(2), 191-215. <https://doi.org/10.1006/jpho.2001.0134>
- Zampini, M. L. (1994). The Role of Native Language Transfer and Task Formality in the Acquisition of Spanish Spirantization. *Hispania*, 77(3), 470-481. <https://doi.org/10.2307/344974>

Programy a softvéry

Boersma, P., & Weenink, D. (2019). *Praat: Doing phonetics by computer* (Version 6.1.04).
Stiahnuté z <https://www.fon.hum.uva.nl/praat/>

Pollák, P., Skarnitzl, R., & Volín, J. (2007). *HMM-based phonetic segmentation in Praat environment*. In: Proceedings of XIIth “Speech and Computer – SPECOM 2007”, 537–541.

Prílohy

Príloha 1:

Dime la verdad. Mi madre se encerraba en su cuarto durante todo el día. Tomó unas cucharadas de caldo y se metió en la cama. Luego salió en libertad por falta de pruebas. El soldado irrumpió en la vivienda. Desde entonces adquirió el hábito de fumar. ¡Mirad la pared de vuestra izquierda! Los novios han venido a Madrid a pasar la luna de miel. ¿De dónde sacaste el dinero para comprarte esta casa? No portaba consigo ningún documento que acreditara su identidad. Le daré el código y usted debe memorizarlo. El alcalde admitió que se había equivocado. Se puso de pie con un dolor tremendo en el pecho. Diego encerró al guardia en la celda vacía. El jugador de ajedrez tardó un poco en responder. Extendió un mapa de la ciudad en el suelo. Se apresuraban a traerme la botella de agua mineral sin gas. Sentía una gran angustia y temía que se me salieran las lágrimas. El silencio se hacía más grave a medida que avanzaba la noche. Te guardaremos algo por si te animas a última hora. El neurólogo revisó todos sus signos vitales y leyó el informe. Ganaba una fortuna con ese negocio. Eliza se sintió feliz al escuchar la lengua de su país. Parecía un niño disfrazado de gnomo. Sólo tengo ganas de tomar un whisky. El gobierno ignoraba las industrias no tradicionales. Gracias a su oficio conocía a todos los habitantes de la zona. Colgó el teléfono y se puso a hablar conmigo. El policía sangraba de una herida en el abdomen. Sobre un pedazo de alfombra rotosa dormía un gato negro. Gastó sus primeras ganancias en comprar telas rústicas. Sintió un gusto amargo en la boca.

Príloha 2:

1. Meno a priezvisko: _____

2. Ako dlho študujete španielsky jazyk? (Uved'te číslovku) _____

3. Kde ste sa učili španielsky jazyk? (výber z viacerých možností)

- a) Stredná škola (gymnázium)
- b) Jazyková škola
- c) Pobyt v zahraničí
- d) Som samouk
- e) Iné

4. Strávili ste niekedy dlhšiu dobu v španielsky hovoriacej krajine? (Erasmus, jazykový pobyt, pracovná skúsenosť)

Áno/Nie

5. Ak ste na predošlú otázku odpovedali *áno*, uved'te prosím dĺžku pobytu:

_____

6. Ako často sa stretávate so španielskymi rodenými hovoriacimi?

- a) Nie som v kontakte
- b) 1x týždenne
- c) 2-3x týždenne
- d) Viac ako 3x týždenne

7. Ako často sledujete filmy a seriály v španielskom jazyku?

- a) Nesledujem
- b) Len príležitostne
- c) 1-2x týždenne
- d) Denne